

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Nepilna laika klātie

Profesionālā bakalaura studiju programma
„Pirmskolas un sākumskolas skolotājs”

SANDIJA SPRINĢE

**ROTAĻU UN SPĒĻU IZMANTOŠANA LASĪTPRASMES
APGUVES SEKMĒŠANAI 5-6 GADU VECUMĀ**

**THE DEVELOPING OF READING SKILLS THROUGH PLAY
AND TOY FOR 5 -6 YEARS OLD'S**

Bakalaura darbs

Darba vadītājs:

pasniedzēja

Akadēmiskais amats

Dr.paed.

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Inese Freiberga

Vārds, uzvārds

Paraksts

CĒSIS 2022

Saturs

Anotācija	3
Annotation	4
Ievads	5
1. Lasītprasmes apguves teorētiskie aspekti pirmsskolas vecumā	7
1.1 Lasītprasme un tās apguves raksturojums pirmsskolā.....	7
1.2 Fonemātiskās dzirdes attīstība, kā pamats lasītprasmei.....	12
1.3 5-6 gadus vecu bērnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums pētāmā temata kontekstā.....	16
1.4 Pedagoģiskais process un mācību vide lasītprasmes sekmēšanai.....	19
1.5 Rotaļu un spēļu izmantošana lasītprasmes apguves sekmēšanai	22
2. Empīriskais pētījums par rotaļu un spēļu izmantošanu lasītprasmes apguves sekmēšanai pedagoģiskajā procesā pirmsskolā	26
2.1.Pētījuma metodoloģija.....	26
2.2.Pētāmās grupas raksturojums un lasītprasmes novērtējums pētījuma sākumā.....	27
2.3.Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība	31
2.4. Lasītprasmes apguves izvērtējums pētījuma noslēgumā	40
Secinājumi	44
Priekšlikumi	45
Literatūras un avotu saraksts	46
Pielikumi	50
GALVOJUMS	53
IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU	54

Anotācija

Sandija Sprinģe. Bakalaura darbs: **Rotaļu un spēļu izmantošana lasītprasmes apguves sekmēšanai 5-6 gadu vecumā.**

Pētījuma aktualitāte: Latvijas skolēniem sasniegumi lasīšanā ir nedaudz zemāki par pasaules attīstītāko valstu vidējo rezultātu (OECD pētījums, 2019), kas norāda uz nepietiekami vērstu uzmanību uz lasītprasmi, kā nozīmīgu pamata prasmi skolēniem, kas arī iezīmē konkrētās tēmas nozīmību skolēnu sasniegumu un sabiedrības kontekstā kopumā. Lasītprasmes attīstībā ir būtiski nodrošināt pakāpenību un pēctecību un tādēļ pirmsskolā ir sevišķi svarīgi ar izglītības iestādes vidi, pedagoģisko procesu veicināt interesi par burtu, vārdu, valodu un grāmatu, kā arī mērķtiecīgi attīstīt gan lasītprasmi, gan rakstītprasmi.

Pētījuma hipotēze: rotaļas un spēles sekmē lasītprasmes apguvi pedagoģiskajā procesā, ja:

- to saturs iekļauj lasītprasmes apguves uzdevumus;
- spēles un rotaļas ir pievilcīgas, interesantas un saistošas bērniem;
- pedagogs tās iekļauj dažādos pedagoģiskā procesa momentos dienas gaitā.

Pētījuma metodes:

1. literatūras atlase un analīze.
2. pedagoģiskā novērošana;
3. pedagoģiskās izmēģinājuma darbība;
4. datu statistiska apstrāde un analīze.

Sasniegtie rezultāti: ir izstrādāti secinājumi un priekšlikumi kā caur rotaļām un spēlēm sekmēt lasītprasmes apguvi pedagoģiskajā procesā pirmsskolā.

Teorētiskā daļa sastāv, no lasītprasmes apguves teorētiskajiem aspektiem un to apguves raksturojuma pirmsskolā, kā arī veikts fonemātiskās dzirdes attīstības pamata raksturojums lasītprasmei. Veikts pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums pirmsskolas 5-6 gadu vecumā pētāmā temata aspektā.

Empīriskajā pētījuma daļā tiek aplūkotas rotaļu un spēles izmantošanas iespējas lasītprasmes sekmēšanai pedagoģiskajā procesā pirmsskolā.

Bakalaura darbs sastāv no ievada, teorētiskās analīzes, empīriskās pētījuma daļas, secinājumu un priekšlikumu daļas, kā arī no izmantotās literatūras un avotu saraksta. Bakalaura darba apjoms 51 lappuse. Bakalaura darbs satur 8 tabulas, 6 attēlus, 55 izmantotās literatūras un informācijas avotus un 1 pielikumu.

Atslēgas vārdi: *pirmsskola, lasītprasme, rotaļas, spēles, lasīšana.*

Annotation

Sandija Sprinģe. Bachelor thesis: **Use of games and games to promote reading literacy at the age of 5-6.**

Topicality of the research: For Latvian pupils, the reading achievements are slightly below the average of the most developed countries in the world (OECD study, 2019), which points to an insufficiently focused focus on reading literacy, as an important basic skill for pupils, which also highlights the importance of the specific topic in the context of pupil achievement and society as a whole. It is essential to ensure step-by-step and continuity in the development of reading skills, and it is therefore particularly important for the educational environment in preschool, to promote an interest in letter, name, language and book, and to target both reading and literacy.

Research hypothesis: play and games contribute to the learning of literacy in the pedagogical process if: their content includes literacy learning tasks; games and toys are attractive, interesting and engaging for children; the pedagogue includes them in various moments of the pedagogical process during the day.

Research methods:

1. analysis of scientific and methodological literature from the point of view of the problem;
2. pedagogical observation;
3. pedagogical trial activity;
4. processing of mathematical data obtained in the study.

Achieved results: conclusions and proposals have been developed on how to promote the learning of reading skills in the pedagogical process in preschool through games.

The theoretical part consists of the theoretical aspects of learning to read and the description of their learning in preschool, as well as the basic description of the development of phonemic hearing for reading. Pedagogical-psychological characterization was carried out in preschool 5-6 years old in the aspect of the researched topic.

The empirical part of the bachelor thesis examines the possibilities of using toys and games to promote literacy in the pedagogical process in preschool.

The bachelor's thesis consists of an introduction, theoretical analysis, part of empirical research, part of conclusions and proposals, as well as a list of used literature and sources. The volume of the bachelor thesis is 51 pages. The bachelor's thesis contains 8 tables, 6 figures, 55 sources of used literature and information and 1 appendice.

Key words: preschool, literacy, play, games, reading.

Ievads

Lasīt mācīšanas pirmsākumi Latvijā meklējami senā pagātnē, par to varam pārliecināties lasot dažādu autoru biogrāfiskos atmiņas tēlojumus, piemēram, J.Jaunsudrabiņa „Baltajā grāmatā”, kā arī A. Brigaderes „Annelē”, kur kā pirmā lasāmā grāmata ģimenē tiek izmantota Bībele. Mūsdienās pirmie pamati bērna lasītprasmes apguvei tiek likti jau kopš bērna dzimšanas, kad tiek veicināta dažādu skaņu veidošana zīdaiņiem.

Lasītprasme tiek definēta kā spēja uztvert, saprast, novērtēt, izmantot rakstisku informāciju un iegūtās zināšanas dažādās situācijās. Lasīšana nozīmē lasītā teksta izpratni, tā izmantošanu un informācijas lietošanu mācību procesā visā dzīves laikā (REF: Lasītmācīšana viegli un ar prieku, 2015).

Balstoties uz Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas, jeb OECD pētījumu, Latvijas skolēniem sasniegumi lasīšanā ir nedaudz zemāki par pasaules attīstītāko valstu vidējo rezultātu (OECD pētījums, 2019), kas norāda uz nepietiekami vērstu uzmanību uz lasītprasmi, kā nozīmīgu pamata prasmi skolēniem, kas arī iezīmē konkrētās tēmas nozīmību skolēnu sasniegumu un sabiedrības kontekstā kopumā. Lasītprasmes attīstībā ir būtiski nodrošināt pakāpenību un pēctecību un tādēļ pirmsskolā ir sevišķi svarīgi ar izglītības iestādes vidi, pedagoģisko procesu veicināt interesi par burtu, vārdu, valodu un grāmatu, kā arī mērķtiecīgi attīstīt gan lasītprasmi, gan rakstītprasmi, kā tas noteikts Valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijās (Geske, Ozola, 2007).

Pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķis ir zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns, kas dzīvo veselīgi, droši un aktīvi, darbojas patstāvīgi, mācās ieinteresēti un ar prieku, gūstot pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un savstarpējo mijiedarbību tajā (Skola2030, 2019). Lai gūtu panākumus, jābūt labām lasīšanas un izpratnes prasmēm. Bez šīm prasmēm bērniem būs grūti akadēmiski attīstīties, jo lasīšana ir pamats visiem akadēmiskajiem priekšmetiem, piemēram, vēsturei, matemātikai un zinātnei, un tas ietekmē arī bērna spēju rakstīt (Keyser, 2017), tādējādi autores izvēlētais temats ir aktuāls arī ikviena bērna attīstības kontekstā.

Pirmsskolas vecumā bērni ikdienu izdzīvo rotaļājoties. Rotaļa, ja vien tā ir pedagoģiski pārdomāta, vadīta un organizēta, vairāk nekā jebkura cita darbība dod bērnam iespēju vispusīgi attīstīt bērnu pašdarbību atbilstoši katra konkrētā bērna vecuma īpatnībām. Rotaļas dod iespēju attīstīt tādas bērnu psihiskās un kognitīvās īpašības kā domāšana, uzmanība, atdarināšana, atmiņa, iztēle, uztvere, griba, kurām ir liela nozīme arī lasītprasmes veicināšanā un pilnveidošanā.

Autore balstoties savā profesionālajā pieredzē ir novērojusi, ka daļai bērnu 5 – 6 gadu vecumā ir fonemātiskās attīstības traucējumi, nav interese par skaņām, burtiem, zilbēm, vārdiem vai teikumiem. Tomēr šie bērni labprāt spēlē spēles un iet rotaļās, nemaz nemanot, ka to laikā mācās un apgūst jaunas prasmes un zināšanas. Arī metodiskajos ieteikumos pirmsskolas mācību programmu īstenošanai norādīts, ka mācīšana ar rotaļu palīdzību dod labākus mācīšanās rezultātus, nekā izmantojot darba burtnīcas vai darba lapas (Alsberga, 2016).

Pētījuma objekts: rotaļas un spēles bērna attīstībā pedagoģiskajā procesā pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: lasītprasmes apguves sekmēšana.

Pētījuma mērķis: pētīt rotaļu un spēļu izmantošanas iespējas pirmsskolas vecuma bērnu lasītprasmes apguves sekmēšanā pedagoģiskajā procesā pirmsskolā.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt zinātnisko, metodisko literatūru un normatīvos dokumentus Latvijā par pedagoģisko procesu pirmsskolā.
2. Raksturot pirmsskolas vecuma bērnu attīstību 5 – 6 gadu vecumā pētāmās problēmas skatījumā.
3. Empīriski pārbaudīt rotaļu un spēļu izmantošanu lasītprasmes sekmēšanai.
4. Izstrādāt secinājumus.

Pētījuma hipotēze: Rotaļas un spēles sekmē lasītprasmes apguvi pedagoģiskajā procesā, ja:

- to saturs iekļauj lasītprasmes apguves uzdevumus;
- spēles un rotaļas ir pievilcīgas, interesantas un saistošas bērniem;
- pedagogs tās iekļauj dažādos pedagoģiskā procesa momentos dienas gaitā.

Lai sasniegtu bakalaura darba mērķi pētījuma gaitā, tiks izmantotas sekojošas pētījuma metodes:

Teorētiskā metode: literatūras atlase un analīze.

Empīriskās metodes:

- pedagoģiskā novērošana;
- pedagoģiskās izmēģinājuma darbība;
- datu statistiska apstrāde un analīze.

Pētījuma bāze: Limbažu novada X pamatskolas 10 pirmsskolas grupas bērni. Bakalaura darba pētījuma periods aptver laika periodu no 2022. gada augusta līdz 2022. gada oktobrim.

1. Lasītprasmes apguves teorētiskie aspekti pirmsskolas vecumā

1.1 Lasītprasme un tās apguves raksturojums pirmsskolā

Lasīšana ir sarežģīts psihofizioloģisks process, kurā mijiedarbojas redzes, runas, kustību un dzirdes analizatori. Tā ir sarežģīta sensoriskās domāšanas prasme zīmju uztveršanai un to veidojošo jēdzienu artikulācijai. Lasītprasmes apgūšana ir saistīta ar praktiski visu smadzeņu struktūru iekļaušanu darbībā (REF: Lasītmācīšana viegli un ar prieku, 2015). Tādējādi lasītprasme tiek veidota gan pirmsskolas, gan sākumskolas procesā, jo bērnam šādas komplicētas prasmes apgūšanai nepieciešams laiks.

Lasītprasme ir viena no svarīgākajām cilvēka pamatprasmēm. Tā ir mērķtiecīga darbība, kas prasa piepūli un motivāciju un nepieciešama, lai saprastu un lietotu tās rakstītās valodas formas, kas vajadzīgas sabiedrībai un/vai ir nozīmīga indivīdam (REF: Lasītmācīšana viegli un ar prieku, 2015).

Bērns, kuram apkārtējā vide ir bijusi rosinoša, parasti pats par šo lasīšanas pasauli sāk interesēties. Pirmā izpratne par to, kas ir lasīšana, veidojas jau agrā bērnībā, no tā brīža, kad bērns klausās, kad viņam lasa priekšā, kad kopīgi pārrunā izlasīto, dalās pārdzīvojumos, apskata grāmatas ilustrācijas, prāto, kas būs grāmatas nākamajā nodaļā. Viņam pašam rodas vēlēšanās uzzināt, par ko tur rakstīts, rodas pamatota vēlēšanās iemācīties lasīt (Auziņa, 2014).

Latviešu valodā saliktenis *lasītprasme* veidots no diviem vārdiem - lasīt un prasme. *Lasīšana* tiek raksturota kā sarežģīta sensoriskās domāšanas prasme zīmju uztveršanai un to veidojošo jēdzienu artikulācijai. Svarīgi lasīšanas aspekti ir prasme vai māka koordinēt acu kustības ar redzētā jēgas uztveršanu un prasme precīzi novērtēt, ko lasīt un cik pamatīgi to darīt atbilstoši lasīšanas nolūkam (Geiger, Millis, 2004, 14). Nākamā salikteņa daļa un būtiskais analizējamais termins ir *prasme*. Tā ir māka veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamai kvalitātei un apjomam. Prasme ir arī darbības izpildes priekšnosacījums un tāda zināšanu un darbības paņēmienu apguves pakāpe, kas ļauj apgūto izmantot mērķtiecīgā darbībā (Auziņa, 2014).

Lasītmācīšanās ir to prasmju un iemaņu apguve, kas, pilnveidojot lasīšanas prasmes un informācijas izmantošanas iemaņas, nodrošina gan spēju lasīt, gan izprast izlasīto. Lasītmācīšanas mērķis ir ne tikai iemācīt lasīt, bet arī prast lasīšanas prasmes pielietot ikdienā un izmantot, lasot iegūtās zināšanas. Lasītprasmes apguve ir nepārtraukts mācīšanās process, kas balstās uz izziņas, valodas un sociālo prasmju pilnveidošanu (Kauliņa, 2013), kas nozīmē,

ka ar lasītprasmi varam saprast ne tikai tehnisku burtu savienojumu, bet lasītā izpratni, attīstītu klausīšanās prasmi u.tml.

Sākot ar 20. gadsimta 70. gadiem, pirmsskolas periods tiek uzskatīts par laiku, kad bērni var attīstīt ne tikai sensomotorās, emocionālās un sociālās prasmes, bet arī intelektuālās spējas. Tātad tas ir laiks, kad aizsākas lasīšanas apguve. Lasītprasmes apguve ir viens no skolēnu izglītošanas un attīstīšanas svarīgākajiem priekšnoteikumiem, kas pamatā attīstās līdz 4. klasei. Skolēnam jāapgūst lasīšanas process, kas ir sarežģīta sensoriskās domāšanas prasme un tikai pēc tam veidojas lasītprasme un, sasniedzot konkrētu kvalitātes līmeni, skolēns spēj izprast, analizēt, novērtēt un paust attieksmi pret lasīto. (REF: Lasītmācīšana viegli un ar prieku, 2015).

Teorētiskajā literatūrā pastāv teorija, ka lasītprasmes procesā, tiek akcentēti pieci lasīšanas procesa komponenti, lai bērnam veidotu laba lasītprasme:

1. *Fonemātiskā dzirde*, kurā vārdi sastāv no atsevišķām skaņām jeb fonēmām. Cilvēkam piemīt spēja šīs skaņas nošķirt un ar tām manipulēt. Katru valodas skaņu reprezentē viens vai vairāki burti.
2. *Fonika*, kas ir spēja reprezentēt katru valodas skaņu ar burtu vai vairākiem burtiem. Bērnam būtu jāsaprot, ka vārdi veidojas no atsevišķu skaņu kombinācijām.
3. *Lasīšanas temps* – spēja dekodēt tekstu precīzi, ātri un ar saturam atbilstošu izteiksmi.
4. *Vārdu krājums* – tie ir vārdi, kas cilvēkam jāzina, lai spētu noteiktā valodā sazināties un lasīt. Vārdu krājums ir svarīgs, lai izprastu lasīto tekstu.
5. *Teksta izpratne*. Tas ir galvenais iemesls, kāpēc mēs lasām, jo bez izpratnes nemaz nav jēgas lasīt vārdus (Put reading first, 2003).

Arī R. Kaņepēja norādījusi uz K. Dēķēna atziņām par veiksmīgas lasītprasmes apguves nosacījumiem:

- Jānodarbina ne tikai acs, auss un mēle, bet arī roka.
- Jāliek darboties bērniem pašiem.
- Mācot jāspēcina domu spējas un atmiņa.
- Ar darbu dažādību jāaizdzen garlaicība.
- Bērnam pašam sev jāstāda pirmā lasāmā viela no savas vistuvākās apkārtnes (Kaņepēja, 2012).

Lasītprasmes apgūšanai var izdalīt zināmus priekšnoteikumus, kuri ir sekojoši:

1. Uztvere:
 - *redzes (vizuālā) uztvere* - prasmes atšķirt šo formu no citām, uztvert nepieciešamo vizuālo informāciju, atcerēties to (saglabāt atmiņā) un atjaunot nepieciešamības

gadījumā; lasītprasmes apguves process ietver spēju atpazīt burtus, to formu un orientāciju, vizuālu burtu secības iegaumēšanu vārdā, un spēju sekot teksta lineārajai struktūrai;

- *dzirdes uztvere* - spēja dzirdēt skaņas un atpazīt to nozīmi; tā kā dzirdes uztvere ir spēja atpazīt vai interpretēt dzirdēto, tai ir tikpat nozīmīga loma lasīšanā kā vizuālajai uztverei;

- *fonoloģiskā uztvere* - fonoloģiskā izpratne attiecas uz apzinātu spēju pamanīt unikālas atšķirības runātos vārdos un, ka ne visas skaņas ir vienādas; piemēram, ja mums ir doti vārdi „taupīt” un „laupīt”, fonēmiskā izpratne palīdz atšķirt skaņas šajos divos vārdos.

2. Atmiņa:

- *redzes atmiņa* - spēja atcerēties konkrētā objekta īpašības vai formu tūlītējai atsaukšanai;

- *dzirdes atmiņa* - spēja apstrādāt mutiski pasniegtu informāciju, analizēt to mentāli un uzglabāt, lai atcerētos vēlāk;

- *īstermiņa atmiņa* - spēja prātā uzglabāt informāciju aktīvā, viegli pieejamā veidā uz ierobežotu laika periodu; tā darbojas bez apzinātiem centieniem atcerēties; tiek glabāti tikai būtiski uztverto attēlu vai vārdu elementi;

- *ilgtermiņa atmiņa* - nosaka spēju saglabāt informāciju ilgākam laika periodam; tā var ilgt no pāris dienām līdz pat vairākiem gadiem; nesāk darboties uzreiz pēc materiāla redzēšanas vai dzirdēšanas, bet gan pēc kāda laika;

- *semantiskā atmiņa* - viena no ilgtermiņa atmiņas aspektiem; spēja atcerēties faktus ārpus konteksta, piemēram, mēs atceramies, ka Francija ir Eiropā, ūdens vārās 100 ° C; ar tās palīdzību varam saprast dzirdēto informāciju, instrukcijas.

3. Telpiskā orientācija - ir viena no pamatspējām, kurai jābūt trenētai, lai bērns viegli iemācītos lasīt un rakstīt. Ar laiku viņš iemācās atpazīt burtus, ciparus un citus grafiskos simbolus, jo tie atšķiras telpā un pievērš uzmanību to raksturīpašībām - formai, sastāvdaļām, vietai un virzienam telpā. Pretējā gadījumā, ja bērnam ir vāji attīstīta telpiskā orientācija, tas var izraisīt burtu apgrieztu secību vārdos vai zilbēs, sliktu formu un vārdu atcerēšanos, problēmas ar lasīšanu, rakstīšanu un pareizrakstību.

4. Secība - attiecas uz spēju vizuāli un/vai audiāli uztvert priekšmetus noteiktā secībā, atcerēties šo secību un izmantot to vēlāk. Kad vajag atcerēties vai rekonstruēt skaņu kārtību vārdā vai zilbē, tiek izmantotas audiālās virknēšanas spējas. Viens no piemēriem ir teikt vai rakstīt „piela” vārda „liepa” vietā. Vēl viena saikne starp secību un lasīšanu ir īpaša prasme kontrolēt acu kustību no kreisās puses uz labo, sekojot teksta līnijām.

Secības spēja ir arī ļoti nozīmīga, ja ir nepieciešams atstāstīt izlasīto pareizā loģiskā secībā.

5. Uzmanība - galvenās uzmanības īpašības ir šādas: noturība, koncentrēšanās, sadale, pārslēgšanās un uzmanības apjoms. Tas ir pilnīgi iespējams, ka viens no šiem aspektiem ir vairāk attīstīts nekā otrs;

- *noturība un koncentrēšanās* - ļoti bieži šie divi jēdzieni tiek lietoti kopā, lai gan tie atšķiras viens no otra; noturība ir uzmanības laika raksturlielums, un tas attiecas uz uzmanības piesaisti vienam objektam; uzmanības koncentrēšana ir spēja fokusēties uz nepieciešamo objektu, tā sastāvdaļām, spēja saprast uzdevumu; bērnam ar labām koncentrēšanās spējām ir arī labas novērošanas un organizācijas spējas;
- *ilgtspējība* - uzmanības stabilitāte ir laiks, cik ilgi var koncentrēties uz objektu; stabilitāte ir tīšās uzmanības „ilgums”; to nosaka laika periods, cik ilgi bērns var saglabāt savu uzmanību tās sākotnējās kvalitātes līmenī; stabilitāte ir atkarīga no bērna fiziskā stāvokļa, intereses un motivācijas (vieglāk ir tikt galā ar interesantu uzdevumu no rīta, nekā darboties ar garlaicīgiem sīkumiem vakarā, kad organisms ir noguris);
- *pārslēgšanās* - spēja nepieciešamības gadījumā atkārtoti „pārnest” uzmanību no viena objekta vai darbības uz citu. Tas var notikt neapzināti, kad, darot vienu lietu, mūsu uzmanība pēkšņi „pievēršas” kaut kam citam. Daudz svarīgāka ir spēja apzināti pārslēgt uzmanību no viena stimula uz otru (Lasītmācīšana viegli un ar prieku, 2015).

Bērnu lasītprasme dažādos vecuma posmos ir atšķirīga, piemēram, līdz ar interesi par grāmatu bērnam ceturtajā dzīves gadā veidojas interese par burtiem. Kad tā ir radusies, tā ir jāatbalsta un jāsaista ar viņa personīgo pieredzi un attieksmi pret lasīšanu. Bērnam ir interesanti zināt savu burtu un citu ģimenes locekļu burtus. Un tieši šajā brīdī nepieciešami rodas vēlme uzzināt vairāk un, ja kāds parāda, kā to burtu uzzīmēt, tad lasīšana sākas pati no sevis (Kaņepēja, 2012).

Auziņa U. norāda, ka bērna vēlme lasīt rodas tikai tad, ja viņš tekstu spēj izprast, analizēt, novērtēt, veidot savu attieksmi pret uzzināto un, ja tas ir bērna vecumam un interesēm piemērots (Auziņa, 2014). Tādēļ 5- 6 gadus veci bērni tikai sāk lasīt, un viņi šajā vecumposmā tomēr vairāk vēlas būt klausītāji, nekā patstāvīgie lasītāji. Viņi grib zināt, kā darbojas pasaule, kas liek lietām darboties, viņi grib lasīt (klausīties) grāmatas, kas ir par viņiem un apkārtējo vidi (Auziņa, 2014). Tāpēc, lai bērns iemācītos lasīt, liela nozīme pirmsskolas vecumā piešķirama klausīšanās prasmes attīstīšanai.

Daudzi bērni apgūst lasītprasmi gandrīz patstāvīgi un nemanāmi, bet nereti pedagogi vai vecāki, uzsākot mācīt lasīt pirmsskolas vecuma bērnam, saskaras ar neparedzētām

grūtībām, jo lasītprasme jau nav tikai burtu pazīšana un salikšana kopā (Auziņa, 2014). Bērnam tā ir jauna pasaule, un, lai kļūtu par prasmīgu lasītāju, ir nepieciešamas vairākas secīgas darbības, lai viņš “lasītu”. Ir jāiemācās divas svarīgas lietas – atšifrēt – salasīt iespiesto tekstu (pārvērst secīgos burtus pazīstamos vārdos) un otra – saprast uzrakstītā jēgu (Tūbele, 2002).

Taču pirmsskolas vecumā ir vairākas pazīmes, kuras varētu liecināt par grūtībām bērna lasītapmācības procesā un tām laicīgi būtu jāpievērš uzmanība:

- logopēdiskas problēmas,
- vāji attīstīta bērnu fonemātiskā dzirde,
- neliels vārdu krājums,
- grūtības vārdformu saskaņošanā teikumā un teikumu veidošanā,
- grūtības teksta atstāstīšanā un teksta veidošanā par sižetisku attēlu sēriju (Miesniece, 2014).

Tieši tāpēc lasītapmācības programmā vajadzētu būt iekļautām ~~nodarbībām~~ aktivitātēm, kas attīsta sešas pamatprasmes:

- skaidrai fonemātiskās dzirdes trenēšanai;
- sistemātiskai fonikas un skaņošanas mācībai;
- lasīšanas tempa uzlabošanas metodēm;
- izpratnes uzlabošanas paņēmieniem;
- kontrolētai lasīšanai balsī;
- vārdu krājuma paplašināšanai (Birzniece, Šmits, 2015).

Ja attiecīgās pamatprasmes regulāri netiek vingrinātas, iespējams, ka lasītapmācība nebūs tik veiksmīga, kā to gribētos.

Gandrīz visi bērni vēlas iemācīties lasīt, viņi vēlas pašapliecināties un parādīt savu varēšanu. Bieži vien bērni agri iemācās lasīt, bet ar to arī zaudē interesi par šo procesu un paši tālāk neturpina lasīt. Tomēr jāsaprot, ka lasīšanas prieku bērniem ar varu uzspiest nevaram. Pieaugušo spēkos ir likt atvērt grāmatu, bet ne lasīt labprātīgi un patstāvīgi.

Par to, lai lasīšana aizrautu bērnu, jādomā arī no tā viedokļa, ka lasīšanas procesam ir tādi konkurenti kā televīzija, video, dažādas datorprogrammas u.c. Šajā sarežģītajā lasītprasmes apguves procesā pieaugušajiem jāpalīdz bērniem saprast lasīšanas nozīmi, jādalās ar viņiem lasīšanas pieredzē un zināšanās par izlasīto. Bērniem ir svarīgi redzēt citus lasām, un runājam par izlasīto – vecākus, skolotājus, draugus. Viņiem ir jāredz sev apkārt cilvēki, kuri priecājas par pašu lasīšanas procesu, aizraujas ar to, kuri izmanto grāmatas, lai kaut ko uzzinātu, pētītu, noskaidrotu, smietos vai bēdātos par izlasīto.

Ir vairākas darbības, kur ar savu palīdzību pieaugušais varētu veicināt veiksmīgas lasītprasmes apgūšanas norisi:

- *regulāra lasīšana* – lasītprasme ir pamats visam mācību procesam skolā. Labāk vingrināties lasīt katru dienu 10 minūtes, nekā reti, bet ilgi.
- *radīt interesi par lasīšanu* – atrodiet bērnu interesējošu lasāmvielu ar attēliem, lasiet pārmaiņus. Vēlams, lai sākumā teksti būtu īsi un iespiesti ar lieliem burtiem.
- *kļūdu labošana* – sākotnēji svarīga ir interese un lasīšana vispār, nevajadzētu labot katru kļūdu, izrādiat interesi par teksta saturu.
- *spēlēt dažādas lasīšanas spēles* – spēles var būt gan ar vārdiem, gan ar teikumiem un tekstiem.
- *pārrunāt satura izpratni* – uzdodiet jautājumus par teksta saturu, palūdziet bērnam pastāstīt par lasīto saviem vārdiem (Penaks, 1999).

Kopumā iespējams secināt, ka *pirmsskolas periodā tiek aizsākta lasītprasmes attīstība, taču lasītprasme, ir sarežģīts prasmju kopums, kas prasa piepūli un motivāciju. Lasītprame nozīmē bērnam ne tikai salasīt, savienojot burtus un skaņas, bet arī saprast lasīto. Būtiski, ka lasīšanas procesā bērns iegūst jaunas zināšanas un pieredzes. Pirmsskolas vecumā svarīga loma ir pieaugušajam, kurš ar savu piemēru un prasmi ieinteresēt ievada bērnu sarežģītajā lasīšanas pasaulē, taču lasīšana ir process, kura veiksmīgas norises rezultātā bērnam veidojas lasītprasme. Lasīšana ir cieši saistīta ar uztveri, uzmanību, atmiņu un domāšanu, tām likumsakarībām, kas nosaka psihisko procesu aktivitāti. Lasītmācīšanās jāsaista ar visu psihisko procesu, it īpaši – domāšanas pilnveidošanu, jo tā būtiski ietekmē lasītā teksta uztveri un sapratni.*

1.2 Fonemātiskās dzirdes attīstība, kā pamats lasītprasmei

Lasītprasme ir cieši saistīta ar dzirdi un tās fonemātisko attīstību. Lasītprasmes apgūvē ir ļoti būtiski, ka bērns sadzird visas skaņas, tās atpazīst un prot saskatīt tekstā burtu veidolā.

Fonemātiskie procesi ietver sevī:

1. fonemātisko dzirdi;
2. fonemātisko uztveri;
3. fonemātiskos priekšstatus;
4. fonemātisko analīzi un sintēzi.

Fonemātiskā analīze un sintēze ir rakstīšanas un lasīšanas procesu apguves pamats (Baumane, 1994). Elementārā fonemātiskā analīze bērnam veidojas spontāni pirmsskolas

vecumā. Bērns spēj pēc akustiskām pazīmēm diferencēt skaņu (saklausīt, atpazīt, izdalīt to vārdā pēc dzirdes) (Miltiņa, 2005).

Bērnība ir īpašs periods, kuram piemīt savdabīgas darbības, vērtības, jūtas, domāšana un valoda. Agrā bērnībā, kad bērns tikai uzsācis runas apguvi, viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir dzirdes un runas attīstīšana. Dzirdes uzmanība ir spēja reaģēt un koncentrēties uz dažādiem apkārtējās pasaules trokšņiem un skaņām, spēja izšķirt, no kuras puses tās skan. Pie apkārtējās pasaules skaņām pieder arī cilvēka runa. Izdzirdot cilvēka runu, bērns ar normāli attīstītu dzirdes uzmanību pievēršas runātājam un koncentrējas uz runas saturu. Tieši runas dzirde nodrošina spēju – no visām apkārtējām skaņām un trokšņiem atšķirt cilvēka runu, kā arī uztvert un saprast runātā jēgu. Dzirdes uzmanība un runas dzirdes attīstība ir cieši saistītas ar fonemātiskās uztveres attīstību. (Šēnveilers, Ptoks, 2001).

Fonemātiskā dzirde ir psihiska funkcija, īpaša prāta darbība, kas nodrošina vārdu skaņu analīzi un to diferencēšanu (Болкова, 2006). Fonemātiskās dzirde attīstās reizē ar valodu un runu, tās savā starpā ir cieši saistītas. Fonemātiskā dzirde, vēlāk arī fonemātiskā uztvere veidojas un attīstās pirmsskolas vecumā, kad bērnam visstraujāk attīstās pareiza runa un skaņu izruna (Tūbele, 2008). V. Skramane raksta, ka fonemātiskā dzirde smadzeņu struktūrā veidojas no dzimšanas līdz 10 gadu vecumam un tās spēja vārdā atšķirt atsevišķas skaņas, ir lasīšanas un rakstīšanas pamatā (Skramane, 2019).

Fonemātiskā uztvere ir valodas skaņu uztvere, kas nodrošina šo skaņu pareizu saklausīšanu un atšķiršanu no citām akustiski līdzīgām skaņām. Fonemātiskā uztvere pilnveidojas līdztekus bērnu runas attīstībai, un tā bērniem ir jāvingrina. Fonemātiskā uztvere izveidojas piecu gadu vecumā, kad artikulācijas muskulatūra ir pilnībā, nostiprinājusies (Tefa, 2012). D. Karols raksta, ka attīstīta fonemātiskā uztvere ir lielisks priekšnosacījums rakstīšanas un lasīšanas prasmēm (Carroll, 1994).

Vārda lasīšanas process ietver audiālo un vizuālo komponentu apvienošanu, kuri aplūkojami 1.tabulā

1.tabula. Lasīšanas procesa komponenti (Kauliņa, 2013).

Audiālie komponenti	Vizuālie komponenti
<ul style="list-style-type: none"> • skaņu diferencēšana (piemēram, pēc skaņas līdzīgiem burtiem kā „k” un „g”), • skaņas asociēšana ar noteiktu burtu, • skaņu savienošana, • atsevišķu skaņu identificēšana viena vārda ietvaros, • akustiskās atmiņas aktivitāte, • lasīto vienību sakārtošana spontānas valodas vārdos. 	<ul style="list-style-type: none"> • pazīmju pazīšana un atšķiršana, • orientācijas – pa labi/pa kreisi – pazīšana, • burtu diferencēšana pēc līdzīgām grafēmām (piemēram, „m” un „n”), • burtiem atbilstīgu skaņu atmiņa, • atsevišķu burtu identifikācija vienā vārdā, • vizuālās atmiņas aktivitāte, • vārdu piemērošana attiecīgajam attēlam un jēdzienam

Vecākais pirmsskolas vecums tiek noteikts kā optimālais vecums fonemātiskās uztveres apguvei un skaņu apguves attīstībai. Šajā vecumā lielākā daļa bērnu visas dzimtās valodas skaņas izrunā pareizi, arī fonemātiskā uztvere ir izveidojusies. Tomēr ne visiem bērniem tā ir sasniegusi atbilstīgu attīstības līmeni. No nepilnvērtīgas runas attīstības cieš visi bērna psihiskie procesi – atmiņa, uzmanība, kustību koordinācija zaudē precizitāti, palēninās darba temps un spējas (Tūbele, 2002). Kas nozīmē, ka arī lasītprasmes apguve pie sādiem apstākļiem ir traucēta un apgrūtināta.

Fonemātiskās uztveres mazattīstība ir viens no iemesliem, kas veicina skaņu izrunas traucējumus (Schnitzler, 2008). S. Tūbele atzīmē, ka, ja fonemātiskā uztvere nav izveidojusies vai tā nav pietiekami attīstījusies, bērnam sākas grūtības burtu apguvē. Bērnam jūk burti, kas apzīmē līdzīgi skanošas skaņas (Tūbele, 2008). Arī M. Tefa atzīmē, ka fonemātiskās uztveres traucējumi noved pie tā, ka bērns neuztver ar dzirdi skanējuma ziņā tuvas, vai artikulācijas ziņā līdzīgas valodas skaņas, kā arī vārdu krājums netiek papildināts un neveidojas vārdu gramatiskā uzbūve (Tefa, 2012.). Īpaši svarīgi šādus fonemātiskus traucējumus konstatēt pēc iespējas agrākā vecumposmā, kas iespējams izmantojot dažādas lasītprasmi vecinošas spēlēs jau agrīnā lasītprasmes apguves procesā.

Tikai strādājot pie fonemātisko procesu attīstības bērni uztver un atšķir vārdu galotnes, priedēkļus, piedēkļus, izceļ prievārdus teikumos utt., kas ir ļoti svarīgi, veidojot lasīšanas un rakstīšanas iemaņas. Prasme sadzirdēt katru atsevišķu skaņu vārdā, precīzi atdalīt to no blakus stāvošās, zināt, no kādām skaņām sastāv vārds, ir ļoti svarīgs priekšnosacījums pareizai gramatikas apmācībai (Tefa, 2012.).

Fonemātisko uztveri iespējams aktivizēt arī ikdienā, piemēram:

- pastaigas laikā aicini bērnu klausīties un pateikt, ko viņš dzird (rūcienu, gaiļa dziesmu, vēja šņākoņu);
- mājās jautā, kur skan radio (istabā, virtuvē);
- dziedot maini balsis skanējumu (augstu - smalki, zemu - rupji), lai bērns arī tā pamēģina;
- dzied kopā ar bērnu un ritmiski soļo vai plaukšķini, tā bērns saklausīs ritmu;
- grāmatu lasīšana: bērnam jāsadzird un jāsaprot, ko lasa vecāki. Atceries vienmēr pajautāt vai pārrunāt, ko bērns dzirdējis un sapratis no lasītā (Bistrova, 2016).

Taču tāpat ikdienā ir izmantojami vairāki fonemātiskās uztveres aktivizēšanas vingrinājumi:

- Klausies uzmanīgi, pacel roku, ja vārds skan nepareizi!
- Nosaki, vai vārdi vārdu pāri ir vai nav tuvi pēc vārdu skanējuma!
- Nosaki, vai vārdi pēc vārdu garuma ir vai nav vienādi!
- Atkārto vārdu pārus un parādi priekšmetu attēlus!
- Klausies un pareizi atkārto zilbju pārus!
- Pareizi atkārto ritmiskās rindas!
- Ieklausies un pabeidz vārdu!
- Nosauc skaņu, kura ir visbiežāk saklausāma vārdu rindā!
- Nosauc skaņu, ar kuru beidzās vārdi katrā vārdu rindā!
- Klausies un atpazīsti vārdus! Ko es pateicu? (tiek sauktas skaņas) (Miltiņa, 2005).

Fonemātiskās uztveres pilnveidē tiek ievērots secīgums. M. Adamsa ir veikusi sīkāku dalījumu:

• *Vārdos:*

- saskaita vārdus teikumā,
- nosauc lieko vārdu virknējumā,
- tiek izlasīts teikums vienreiz ar visiem vārdiem, otrreiz ar viena vārda pazūšanu, bērns nosauc vārdu, kurš ir pazudis,
- saliek pareizā secībā, pirms tam sajauktos vārdus.

• *Zilbēs:*

- nosauc zilbju skaitu vārdā,
- savieno sadalītās zilbes vārdos,
- no vienām un tām pašām zilbēm izveido dažādus vārdus.

• *Skaņās:*

- nosauc skaņu skaitu vārdā,
- atrod rindkopā vārdu, kurš tajā neiederas pēc skanējuma,
- atrod pēc skanējuma līdzīgus vārdus,
- atrod vārdu rindā vārdus, kuri sākas ar konkrētu skaņu,
- tiek pateikts vārds pareizi, tad nepareizi, un bērns saklausa, kura skaņa ir pazudusi,
- nosauc dotā vārda pirmo, vidus un pēdējo skaņu (Adams, 1995).

Kopumā iespējams secināt, ka *visu fonemātisko procesu attīstība (dzirdes, uztveres analīzes un sintēzes) ir priekšnosacījums tam, cik veiksmīgi bērnam veidosies lasītprasmes iemaņas. Fonemātiskie procesi visstraujāk attīstās vecākajā pirmsskolas vecumā (5-6 gadi), jo tie ir ciešā saistībā ar bērna valodas un runas attīstību. Ja bērnam rodas grūtības ar skaņu apguvi, varam secināt, ka fonemātiskā uztvere nav pietiekami attīstījusies. Lai bērnam mācību process skolā noritētu veiksmīgi, jau no agras bērnības ir ikdienā jāstrādā pie fonemātiskās uztveres aktivizēšanas un pilnveides. Svarīgi, ka bērns 5-6 gadu vecumā spēj atšķirt un saklausīt visas skaņas vārdos, kas nozīmē uztvert un atšķirt vārdu galotnes, piedēkļus, piedēkļus, izcelt prievārdus teikumos. Prasme sadzirdēt katru atsevišķu skaņu vārdā, precīzi atdalīt to no blakus stāvošās, zināt, no kādām skaņām sastāv vārds, šis ir svarīgs kopums, lai bērns prastu lasīt tekstu to arī pareizi uztverot. Tādējādi skaņu atšķiršanu un nosaukšanu iespējams uzskatīt par vienu lasītprasmes kritērijiem. Teksta uztvere un tālākā teksta izgūšana ir lasītprasmes mērķis, tādēļ ir svarīgi, ka bērns to spēj pilnvērtīgi un pirmsskolas procesā ir uz to virzīts.*

1.3 gadus vecu bērnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums pētāmā temata kontekstā

Bērns spēj apgūt jaunas lietas un mācīties tad, ja bērnam mācāmās prasmes ir atbilstošas vecumposmam, kas nozīmē, ka bērns ir psiholoģiski sagatavots un attīstīts tam, lai šīs konkrētās lietas apgūtu un sevišķi būtiski psiholoģiskā sagatavotība ir pedagoģiskajā kontekstā.

Pedagoģiskais process ir ikdienas bērna dzīve, ko organizē un vada pieaugušais. Tam jānodrošina bērna mācīšana un mācīšanās, audzināšana un attīstība. Liela vērība pedagoģiskajā procesā jāpievērš bērna prāta attīstībai, saistot to ar paša bērna aktīvu darbību. Bērnam jāmacās pašam vērot apkārtējo pasauli, secināt, pārvarēt šķēršļus, īstenot savas vēlmes. Pieaugušajiem ir bērnam jāpalīdz sekmēt bērna spēju attīstību. Taču šī palīdzība nedrīkst noslāpēt bērna patstāvību (Pirmsskolas uzdevumi. Atbalsts izcilībai, 2019).

5 – 6 gadu vecumā pirmsskolas izglītības iestāde īsteno obligāto sagatavošanas skolai programmu. Šajā vecumā bērni sāk mācīties lasīt un rakstīt, un šo procesu sekmīgas apguves svarīgākais priekšnosacījums ir pilnvērtīga runas un valodas attīstība, un viens no būtiskākajiem pareizas runas attīstības priekšnoteikumiem ir fonemātiskās uztveres attīstība (Tūbele, Vilka, 2016.).

Pedagoģiskajā procesā skolotājam ir jāiepazīst katrs bērns, viņa iepriekšējā pieredze, spējas un intereses, tomēr svarīgi zināt arī vispārējās bērnu vecumam raksturīgās iezīmes. Psiholoģijā pirmsskolas vecuma bērnu attīstību iedala agrās bērnības periodā un pirmsskolas periodā. Pirmsskolas periods (4–7 gadi) bērna personības attīstībā ir pats nozīmīgākais. Šajā periodā turpinās visu bērna orgānu attīstība (Pirmsskolas uzdevumi. Atbalsts izcilībai, 2019).

Vecākajā pirmsskolas vecumā bērnam rodas jaunas intereses un prasības. Viņš interesējas par grāmatām, jautā: „Kas te rakstīts?” „Kas tas par burtu?” ”Kā raksta manu vārdu?” Zinot dažus burtus, viņš cenšas patstāvīgi lasīt. Tas viss jāņem vērā, lai laikus apmierinātu bērna izziņas interesi (Kaņepēja, 2012).

Pēc M.Montesori domām, katrs bērns, iziet cauri vairākiem sensitīviem periodiem. Katrā no tiem bērns ir ārkārtīgi jūtīgs pret konkrētu ārējās vides ietekmi, un šī dabas dotā ievirze ir pareizi jāizmanto. Pēc M.Montesori sensitīvo periodu raksturojuma, lasīšanas sensitīvais periods bērnam ir no 4,5 līdz 5,5 gadu vecumam (Golubina, 2007). Tādēļ tieši šajā vecumposmā lasītprasme ir sevišķi aktualizējama un attīstāma.

Geštaltherapeite Ilze Pavasare uzskata, ka 5 līdz 6 gadu vecums ir svarīgs attīstības posms, kurā bērns gatavojas gan skolai, gan daudz patstāvīgākai dzīvei un pārliecībai par sevi.

Šajā vecumā bērns:

- Kontrolē savu valodu, skaidri runā, lasa.
- Saprot stāsta struktūru – sākums, vidus, beigas.
- Spēj atcerēties un atkārtot stāstu. Rada pats savu stāstu.
- Patīk mīklas, noslēpumi un joki.
- Saprot matemātikas pamatprincipus.
- Līdz ar vārdu un skaitļu apguvi aug pašapziņa
- Spēj koncentrēties un būt uzmanīgs ilgāku laiku; līdz ar to spēj ieinteresēties un apgūt izsmelšāku info par pasaules uzbūvi. Tomēr vieglāk atrasties strukturētās aktivitātēs, kur ir sākums un beigas.
- Gatavs uztvert vairāk praktisku pieredzi.
- Sāk veidoties vizuāli - darbīgā domāšana (Pavasare, 2018).

Posms, kas parasti robežojas no 4 līdz 6 gadiem, ir fonoloģiskās apziņas veidošanās laiks. Tas ir alfabētiskais posms, kad bērns sāk saprast, ka runātais vārds sastāv no pamata skaņu secības. Bērniem turpina nostiprināties vizuālā uztvere, un tas ļauj viņiem atšķirt iepriekš nepamanītos grafiskos izkārtojumus. Šis ir posms, kurš prasa lielu piepūli no bērna (Anspoka, 2008).

Svarīgākie pamatprincipi 5 – 6 gadus vecu bērnu audzināšanā:

- Gatavošanās mācībām skolā.
- Koncentrēšanās spēju attīstīšana.
- Bērna redzesloka paplašināšana.
- Atmiņas trenēšana.
- Runas attīstība.
- Lasītprasmes apgūšana.
- Sižeta – lomu rotaļu spēlēšana.
- Bērna talantu attīstīšana.
- Bērna vecumam atbilstošs fiziskas darbs.
- Pozitīvs pieaugušo piemērs (Кушнир, 2019).

5–6 gadu vecumā bērns pareizi izrunā visas skaņas. Šajā laikā attīstās viņa runa, strauji pieaug vārdu krājums. Bērns intensīvi apgūst runas gramatiskās formas un jaunus, abstraktus jēdzienus. Notiek strauja intelektuālā attīstība, attīstās bērna domāšana, iztēle. Bērna interese virzīta uz cilvēku attiecību, lietu un parādību izzināšanu, tādejādi attīstot arī savus izziņas procesus. Pieaug interese par citiem bērniem, tieksme sadarboties ar viņiem, komunikācija ar pieaugušajiem un vienaudžiem (Pirmsskolas uzdevumi. Atbalsts izcilībai, 2019). Arī V.Markevičs raksta, ka tieši vecākajā pirmsskolas vecumā, kad bērnam pieaug zinātkāre un novērošanas spējas, veidojas saite starp uztveri un runu, un tas veicina domāšanas operāciju attīstību (Makarevičs, 2008), tādēļ 5-6 gadu vecumā ir iespējams sekmīgi veicināt un veidot lasītprasmi.

D. Eļkoņins noteica vadošās darbības veidus katram vecumposmam, kuru apgūšanas un izpildes process nosaka bērna psihisko attīstību. Bērnam 3-7 gados vadošā darbība ir sižetiskās lomu rotaļas. Ar to palīdzību bērns izzina „plašo pasauli”: dabas parādības, pieaugušo lomas un savstarpējās attiecības (Эльконин, 2004). Pēc S. Dreimanes domām bērni ļoti daudz apgūst ar rotaļām un iztēli. Piemēram, apgūstot līdzskani DŽ, iztēlē uzbūram džungļu ainiņu — skaisti koki, liānas, džungļu zvēri u.tml. Mācot burtiņu R, var tēlot kā r-r-rūc lauva: RRRRRR. Katra burta apguve var saistīties ar daudzām un dažādām aktivitātēm. Bērnu aizrauj viss interesantais, bērns tikai pozitīvi jāieinteresē un jāmotivē (Dreimane, 2009).

Spēlēšanās, arī vecākajā pirmsskolas vecumā, joprojām ir galvenais bērna uzdevums. Īpašu prieku sagādā galda spēles, kas saistītas ar atmiņas trenēšanu, uzmanību un uztveri. Ar prieku spēlē lomu spēles. Bērns mācās lasīt, bet joprojām labprāt klausās priekšā lasīšanu. Pieaugušajiem ir svarīgi veicināt dzirdētā teksta izpratni, pārrunāt ar bērnu dzirdēto, uzdodot jautājumus par, piemēram, pasaku, pārrunāt ikdienas notikumus, runāt par pagātņi un nākotni (Brūvere,2016).

Viena no būtiskākajām prasmēm, ko mācās sešus gadus vecs bērns, ir vārdu un īsu tekstu lasīšana. Bērns mācās mērķtiecīgi klausīties, spēt kāda cita runātā tekstā saklausīt konkrētu informāciju, saprast teikto. Pats prot pastāstīt par savām interesēm, redzēto, dzirdēto, kā arī atbild uz uzdotiem jautājumiem. Sešus gadus vecs bērns ikdienas situācijās un praktiskā darbībā mācās saprast to, kas ir labi vai slikti, labvēlīgu saskarsmi, vērot un atšķirt emocijas, sakarības, apzināties rīcības sekas un paust situācijai atbilstošas emocijas. Visas zināšanas un prasmes tiek apgūtas rotaļnodarbībās ar atbilstošām metodēm, protams, ņemot vērā katra konkrētā bērna attīstības īpatnības un spējas (Bērns sešu gadu vecumā: no rotaļām līdz mācībām, 2011).

Apkopojot iepriekš aplūkoto, iespējams secināt, ka 5 – 6 gadus veci bērni apgūst daudzveidīgas zināšanas un prasmes, no kurām tālāk veido pieredzes un attieksmes, kas ir nepieciešamas, lai veiksmīgi turpinātu mācības. Vecākajā pirmsskolas vecumā bērni ir aktīvi, kustīgi un zinātkāri, kas ir jāņem vērā arī, attīstot lasītprasmi, jo skolotāja uzdevums lasītprasmes apguvi pirmsskolas ikdienā integrēt tā, lai bērns mācītos arī netieši un ar vecumposmam pierētotām metodēm, kuru pamatā ir aktīvu rotaļu iekļaušana ikdienā.

1.4 Pedagoģiskais process un mācību vide lasītprasmes sekmēšanai

Bērns spēj attīstīties un augt tikai tādā vidē, kurā bērnam tiek radīti dažādi stimuli, lai viņš to spētu. Bērna dabā ir izzināt, tādēļ bērnam svarīgi būt tādā vidē, kurā viņš to spēj. Ievērojot šo principu lasītprasmes apgūvē būtiski radīt bērnam lasītprasmi veicinoši vidi un veicot izzinošu pedagoģisko procesu.

Pedagoģiskais process – process, kurā pedagoga vadībā tiek īstenoti pedagoģiskie (mācību un audzināšanas) uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu personību un liekot pamatus bērna sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai. Tātad pedagoģiskajā procesā bez mācību procesa notiek arī audzināšanas process. Pedagoģiskajā praksē mācību procesu un audzināšanas procesu ir grūti atdalīt vienu no otra, jo tie ir cieši saistīti savā starpā (Lasmanis,2010).

Pirmsskolas pedagoģiskais process ir tieši virzīts uz katra bērna individuālo iezīmju respektēšanu un individuālās pieejas īstenošanu. Tikai mērķtiecīgi, bērna vecumam atbilstoši organizēts pedagoģiskais process ar visiem pirmsskolas vecuma bērnu darbības veidiem – rotaļu kā pirmsskolēna pamatdarbības veidu, socializāciju un mācību darbību – sekmē bērna vispusīgu attīstību. Tādēļ ir ļoti svarīgi tieši pirmsskolā nopietni domāt par to, kādas bērna attīstības likumsakarības ir būtiski ievērot, kā nodrošināt viņa psihisko, sociālo, fizisko attīstību, kam visvairāk pievērst uzmanību (Alsberga,2016).

Pedagoģiskais process ir ikdienas bērna dzīve, ko organizē un vada pieaugušais. Tā kā pirmsskolas vecuma bērna galvenais darbības veids ir rotaļa, pedagoģiskais process būtu jāorganizē tā, lai bērni mācītos rotaļājoties un darbības veidi tajā būtu savstarpēji saistīti.

Pedagoģiskajā procesā jāievēro šādas galvenās likumsakarības:

- darbības veidu savstarpējā saistība,
- pieaugušo un bērnu pozitīvo savstarpējo attiecību veidošana,
- vienlaicīga iedarbošanās uz bērna jūtām, izpratni un praktiskām iemaņām.

Liela nozīme burtu apguvē un lasītprasmes sekmēšanā ir videi. Vispārējā nozīmē jēdziens *vide* tiek izprasts kā apkārtnē, apkārtējo apstākļu kopums (Latviešu valodas vārdnīca, 1987). No vides zinātnes viedokļa *vide* ir dabas, fizisko, sociālo, materiālo un nemateriālo apstākļu kopums, kas ietekmē cilvēka darbību un attīstību (Vides zinātne, 2008). K. Holckamps norāda, ka starp cilvēku un vidi pastāv dubultsaikne – cilvēki rada dzīves apstākļus, vienlaikus tajos eksistējot (Holzkamp, 1983).

Balstoties uz K.Holckampa teoriju, varam secināt, ka:

1. Pirmsskolā ir cilvēku veidota fiziskā vide, kuras telpiski priekšmetiskā iekārtojuma galvenā funkcija ir nodrošināt mācību procesa norisi.
2. Bērnu, pedagogu, citu darbinieku, vecāku savstarpējās attiecības veido sociālo vidi.
3. Visu informatīvo resursu kopums veido informatīvo vidi.

Tā veidojas noteikts fizisko, sociālo, materiālo un nemateriālo apstākļu kopums, kurš ietekmē bērna mācību darbību un attīstību.

Lai raksturotu lasītprasmes attīstību rosinošu mācību vidi pirmsskolā, ir jārunā par bērna attīstības un mācību procesa savstarpējo saistību, kā arī par pirmsskolas vecuma bērnu attīstības un smadzeņu darbības īpatnībām, kas ļauj sekmīgi veicināt lasītprasmes apguvi.

Lai īstenotu vadlīniju mērķus, attiecībā uz lasītprasmes apguves mācību procesu, svarīgi ir nodrošināma emocionāli droša un pārraugāma vide, daudzfunkcionāla, t.i., pārveidojama telpa, kas piemērota gan grupu nodarbībām, gan individuālam darbam un kurā ir vieta gan atpūtai, gan kustību aktivitātēm un rotaļām, ar mācību centriem vai

organizatoriskām zonām, un šajā telpā atrodas bērnam brīvi pieejami mācību līdzekļi, atgādnēs, grāmatas. Mācību procesa atspoguļošana un aktivizēšana atbilstoši mācību tematam plakātos, sienu noformējumos, uzrakstos utt. veicina bērna mācīšanos un piederību mācīšanās procesam, kā arī dod iespēju novērtēt savu sniegumu (Valsts izglītības un saturs centrs, 2019).

Pirmsskolas bērna attīstība ir cieši saistīta ar tuvākās attīstības zonu. Balstoties uz tuvākās attīstības zonas teoriju, mācīšanās sākas jau no bērna dzimšanas, un tāds mācību process, kas ir orientēts uz sasniegto, nesekmē bērna attīstību. Izmantojot darbību, ko bērns spēj veikt bez piepūles, tiek kavēta viņa attīstība. Līdz ar to lasītprasmes attīstībai veidotā mācību vide pirmsskolā ir balstāma uz bērna tuvākās attīstības zonu – uz tiem procesiem, kas konkrētajā laikā atrodas nobriešanas stadijā, un uz tiem uzdevumiem, ko bērns pagaidām nespēj veikt patstāvīgi, bet var veikt kopā ar pieaugušo, vai vienaudžiem (Выготский, 2005).

Veidojot mācību vidi lasītprasmes attīstībai, ir ņemamas vērā dažāda pirmsskolas vecuma bērniem raksturīgās uztveres īpatnības: uzskatāmi konkrētā domāšana, netīšā uzmanība un netīšā atmiņa (Gathercole, 1998), tādējādi pirmsskolas vecumā bērni ir gatavi mācīties lasīt, taču viņi nav gatavi apgūt formālas, ārējo standartu noteiktas zināšanas un prasmes vidē, kas nav saistītas ar reālo dzīvi un viņu iepriekšējo pieredzi (Bazens, 2008).

Tātad pirmsskolas vecumā lasītprasmes attīstības procesu virza nevis skolotāja noteiktas prasības, bet gan tāda mācību vide, kurā bērniem ir iespēja patstāvīgi darbojoties, atklāt savām vajadzībām atbilstošas, sev interesantas un saistošas lietas un kurā tiek ievērotas bērna vajadzības un intereses, vēlēšanās sadarboties, izzināt sevi un apkārtējo pasauli. Lasītprasmes attīstības process būs vērsts uz panākumiem, ja lasāmais teksts būs bērnu uztverei atbilstošs, personiski nozīmīgs, saistošs un interesants.

Pamatojoties uz iepriekš aplūkotojām teorētiskajām atzinām iespējams secināt, ka 5 – 6 gadus veci bērni ir sasnieguši tādu attīstības pakāpi, kas ļauj viņiem produktīvi apgūt lasītprasmi, tomēr svarīgi ievērot katram bērnam raksturīgo dabīgo interesi par jauno un nezināmo, kas virza viņu uz apzinātu jaunu zināšanu apgūšanu, jo bērns tajā saskata personīgo jēgu. Iekārtojot mācību vidi, jādomā par to, lai bērni caur lasītprasmes apgūšanu, pastarpināti apgūtu arī citas prasmes, piemēram, sociālās, emociju kontroles u.c. prasmes. Mācību vide jāiekārto tā, lai tā būtu bērnam interesanta, saistoša, tajā pašā laikā veicinātu mācīšanos un lasītprasmes apgūšanu. 5-6 gadu vecumā lasītprasme apgūstama caur visdažādāko rotaļu un spēļu pielietošanu mācību procesā un tieši šādās mācību metodēs lasītprasmes apgūšanu nepieciešams integrēt.

1.5 Rotaļu un spēļu izmantošana lasītprasmes apguves sekmēšanai

Kā jau iepriekšējās darba nodaļās tika noskaidrots rotaļas un spēles ir pamata mācību metode pirmsskolā un caur tām bērns spēj mācīties gan tieši, gan netieši. Arī lasītprasmes apguves procesā ir pielietojams plašs spēļu un rotaļu klāsts.

Vajadzību lasīt bērns rod rotaļājoties un spēlējoties. Fonemātiskās uztveres (valodas skaņu atšķiršana) attīstīšanu veicina dažādi darbības veidi ar „ārpus valodas” skaņām. Dzirdes uzmanības un dzirdes atmiņas vingrinājumi nodarbībās un ārpus tām veicina fonemātiskās uztveres attīstību un pilnveidošanu (Miltiņa, Pastare, 1995).

Pirmsskolas vecumā bērni ir aktīvi, atklāti, spontāni, zinātkāri un ļoti neatlaidīgi, šajā vecumā bērns pieredzi iegūst dažādās aktivitātēs no kurām vistuvākās viņam ir rotaļas un spēles, jo bērniības pavadonis ir rotaļa. Bērns un rotaļa ir saistīti, jo tā bērniībā rada prieku, enerģiju, kā arī attīsta viņu (Elisone, Greja, 1996). Būtībā rotaļa ir veids, kā bērni radīt interesi par šķietami sarežģītiem mācību uzdevumiem.

S. Dreimane uzskata, ka bērna lasītmācīšanās balstās uz trim lietām:

1. pareizu elpošanu,
2. kustību,
3. iejušanos tēlā (bērnam tiek piedāvāts iejusties, piemēram, eža vai veca lāča lomā).

Tieši tāpēc viņa ir izstrādājusi savu metodi lasītmācīšanai jau agrīnā vecumā, starp 4 un 5 gadiem, kad bērniem ir liela interese par burtu virknēšanu. Pēc S.Dreimanes domām latviešu valoda ir ideāla valoda lasītmācīšanai, jo vārdus raksta, tāpat kā izrunā. Tas dod iespēju katram burtiņam (skaņai) piešķirt kādu kustību, caur kuru bērns uztver mehānismu, kā sasaistīt skaņas kopā un sākt lasīt Burtu mācīšanas pamatā, pēc S.Dreimanes teiktā, var likt lasītmācības rotaļu elementu apgūšanu (Dreimane, 2009).

Pamatojoties uz R. Kaņepēju, bērns neformāli mācās lasīt jau, atrodoties savā apkārtējā sociālajā vidē, tikai pieaugušajam tam jārada atbilstoši apstākļi, aktivitātes, kuras saistītas ar lasītprasmi un kurās bērns pats varētu iesaistīties un darboties. Tā radot priekšnoteikumus, bērns attīsta iemaņas un prasmes, kuras nepieciešamas veiksmīgai lasīšanas apguvei (Kaņepēja, 2012). Piemēram, pastaigas laikā bērnam izkārtņu nosaukumos jāatrod noteikti burti, vai bērnam no noteiktiem burtiem jāsaliek attēlā redzamais objekts.

Pētījuma autore norāda, ka bērnu var mācīt lasīt ar visdažādākajām metodēm, bet pamatā ir viens nosacījums – ir bērnos jāizraisa vēlēšanās lasīt, jāvirza bērna izpratne par to, ko viņš dara, un ir jāievēro bērna individuālās intereses un īpatnības.

Ar rotaļu palīdzību caur lasītprasmi bērns:

- *mācās zināt* – tas nozīmē, ka rotaļā pilnveidojas ne tikai bērna valoda, matemātiskie priekšstati, sensomotorās prasmes, bet arī pašmotivācija, vēlme mācīties;

- *mācās darīt* – tas nozīmē nesēdēt bezdarbībā, bet atrast nodarbošanos – atrast vietu, kur rotaļāties, pagatavot neesošās rotaļlietas, pārvarēt dažādas grūtības, sakārtot savu rotaļu vietu;

- *apgūst prasmi dzīvot kopā, sadzīvot* – tā ir prasme apvienoties kopīgā rotaļā, citu un sevi izpratne rotaļās, spēja iejusties citu un savos pārdzīvojumos, izvairīties vai atrisināt konfliktus;

- *mācās būt pats* – to vislabāk bērns izjūt rotaļā, kur izpaužas viņa Es, viņa pašapziņa un pašnovērtējums, viņa kreativitāte (Fulans, 1999).

Spēle ir pakāpeniska un savdabīga pāreja no rotaļu darbības uz mācību darbību, kas sevī ietver jaunus un interesantus elementus un risinājumus. Spēle ir svarīga sastāvdaļa bērna attīstībā. Darbošanās spēles laikā nodrošina bērna fizisko, intelektuālo, emocionālo un sociālo attīstību. Katru reizi, kad bērns iesaistās darbībā, tiek stimulētas smadzeņu nervu šūnas. Ar spēles palīdzību, praktizējoties dažādās, atkārtotojās darbībās, bērni mācās apgūt savu vidi (Tūbele, Vilka, 2016).

Arī citi autori ir skaidrojuši rotaļas un spēles kopīgos momentus un atšķirīgās iezīmes. *Rotaļā* notiek iemaņu un prasmju attīstība, pieaugušā darbības imitācija un manipulācija ar aizvietojošiem priekšmetiem (Rogers, Sawyer, 1998).

Spēlei ir raksturīgi noteikumiem, kuri nosaka un iezīmē sākumu un beigas. Noteikumi nosaka arī to, vai spēle būs tāda pati, kā iepriekš, vai arī mainīsies. Šī paredzamība atvieglo uztveršanu un saprašanu, jo bērns zina, kas to sagaida (Dunn, 1991). Tādējādi lasītprasmes apguves procesā spēle izmantojama konkrētu prasmju attīstīšanai, piemēram, caur spēli trenējama klausīšanās prasme, kad bērnam jāsaklusa noteiktas skaņas.

Pedagoģijas un psiholoģijas vārdnīcās arī ir skaidroti abi šie vārdi – *rotaļa* un *spēle*. Salīdzinot šo abu vārdu skaidrojumus, varam secināt, ka rotaļa ir vairāk izklaidējoša un nenopietna bērna darbošanās, kuras laikā, neatkarīgi no rezultāta, bērns gūst gandarījumu. Tajā pašā laikā abās vārdnīcās tiek uzsvērta rotaļas nozīme bērna mācīšanās darbības, attīstības, audzināšanas, domāšanas, iemaņu un prasmju attīstīšanā un pilnveidē. Spēles atšķirībā no rotaļām ir ar konkrētu sižetu, paņēmieniem un noteikumiem, tās norise pārsvarā notiek sacensību veidā (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000); (Psiholoģijas vārdnīca, 1999). Tomēr, neskatoties uz oficiāliem vārdu skaidrojumiem, gan ikdienas sarunās, gan literatūras avotos šie vārdi tiek lietoti dažādās variācijās.

Bērnu brīvo rotaļu, ko bērni rada paši, dēvē par bērnostukturētu rotaļu, bet komandu spēles, galda spēles un citas labi strukturētas rotaļas, kuras pieaugušie parāda bērniem un kurām, iespējams, vajag vecāku vai skolotāju atbalstu, attiecas uz pieaugušo strukturētām rotaļām (spēlēm) (Schwartzman, 1985).

Rotaļas un spēles attīsta bērna prasmes pilnvērtīgi uztvert skaņas, atšķirt tās un sekmē dzimtās valodas apguvi. Ņemot vērā bērnu vecumu un runas attīstības līmeni, tiek veidoti dažādi spēļu uzdevumi un varianti. Caur rotaļām un spēlēm tiek pakāpeniski, mērķtiecīgi un sistemātiski attīstīta fonemātiskā uztvere, kas veicina dzimtās valodas skaņu pareizu un precīzu izrunu, kas savukārt sekmē bērna veiksmīgu lasītprasmes apguvi. Darbā ar bērniem izmantojot spēles, ieguvēji ir gan bērni, gan pieaugušie. Bērns, izpildot spēles uzdevumus, iegūst jaunas iemaņas, attīsta valodu kopumā, nostiprina jau apgūtās prasmes. Pieaugušais spēles gaitā iegūst informāciju par bērna fonētiskās dzirdes attīstības dinamiku.

Lai sekmētu pirmsskolas vecuma bērna lasītprasmi, ikdienas nodarbībās būtu jāizmanto gan rotaļas, gan spēles, gan dažādi vingrinājumi.

Piemēram, bērniem (5–6 gadi) derēs dažādas vārdu spēles:

- Vai vārdā skan L?
- Kur vārdā skan Z: sākumā, vidū vai beigās?
- Izdomā vārdu, kura vidū ir D!
- Cik vārdus es pateicu (Man gribas saldējumu.)?
- Pasaki 3 vārdus!
- Nosauc vārdu, kurā skan Ā.

Lai trenētu un vingrinātu fonemātisko uztveri, kas ir galvenais pamats lasītprasmei, ikdienā noder pavisam vienkārši paņēmieni:

- pastaigas laikā aiciniet bērnu klausīties un pateikt, ko viņš dzird (rūcienu, gaiļa dziesmu, vējš šņāc);
- mājās jautājiet, kur skan radio (istabā, virtuvē);
- dziedot mainiet balss skanējumu (augstu – smalki, zemu – rupji), lai bērns arī tā pamēģina;
- dziediet kopā ar bērnu un ritmiski soļojiet vai plaukšķiniet, tā bērns saklausīs ritmu;
- spēlējiet "Klusos telefonus": iečukstiet bērnam kādu vārdu vai īsu teikumu, lai viņš atkārtos;
- paklaudziniet un lieciet bērnam noteikt, kas šo skaņu taisa, kur skaņa rodas;
- lieliski derēs "Kuģu lādēšana": izvēlēties kādu burtu un sakt vārdus, kuri sākas ar šo burtu (metam bumbu viens otram, tas trenēs arī kustību koordināciju);

Darba pielikumā ir apkopotas rotaļas, spēles un vingrinājumi bērna fonemātiskās dzirdes attīstīšanai lasītprasmes veicināšanai (Skat.1.pielikumu).

Kopumā iespējams secināt, ka *ar rotaļas palīdzību bērni apgūst valodu, attiecību pieredzi, morāles normas, praktiskās un intelektuālās darbības veidus. Rotaļās vairāk ir uzsvērta bērna brīvība, tās izklaidējošais raksturs, kas bērnam dod iespējas apgūt lasītprasmi gan tiešā, gan netiešā veidā. Spēlēs akcentēti ir noteikumi un sacensības moments, kas atsevišķiem bērniem var radīt pastiprinātu interesi tieši par spēles rezultātu un caur to bērns netieši veicina lasītprasmi. Pieaugušie ir tie, kuri var radīt noteiktus apstākļus, priekšnoteikumus bērnu rotaļām un spēlēm, kuru rezultātā, bērnam tajās darbojoties, tiek veicināta viņa lasītprasme. Rotaļām jābūt piemērotām bērna vecumam, diferencētām un, iespēju robežās, individualizētām atbilstoši bērna īpatnībām un lasītprasmes līmenim.*

2. Empīriskais pētījums par rotaļu un spēļu izmantošanu lasītprasmes apguves sekmēšanai pedagoģiskajā procesā pirmsskolā

2.1. Pētījuma metodoloģija

Lai pārbaudītu izvirzīto hipotēzi: rotaļas un spēles, sekmē lasītprasmes apguvi pedagoģiskajā procesā, ja to saturs iekļauj lasītprasmes apguves uzdevumus; tās ir pievilcīgas, interesantas un saistošas bērniem; pedagogs tās iekļauj dažādos pedagoģiskā procesa momentos dienas gaitā, izvirzīts empīriskā pētījuma mērķis.

Izstrādāti pētnieciskā darba **uzdevumi** –

- 1) izstrādāt pētījumā iesaistīto bērnu raksturojumu un veikt lasītprasmes novērtēšanu pētījuma sākumā;
- 2) īstenot pedagoģisko izmēģinājuma darbību rotaļu un spēļu izmantošanai lasītprasmes apguvei;
- 3) veikt atkārtotu lasītprasmes novērtēšanu pētījuma noslēgumā;
- 4) analizēt iegūtos rezultātus, formulēt secinājumus un ieteikumus.

Empīriskā pētījuma veikšanai tika izmantotas noteiktas empīriskā **pētījuma metodes**:

- pedagoģiskā novērošana;
- pedagoģiskās izmēģinājuma darbība;
- datu statistiska apstrāde un analīze.

Pedagoģiskais novērojums ir svarīgs tādēļ, ka šī metode ļauj precīzāk izprast cilvēka rīcības nianšes un jēgu, īpaši augoša bērna uzvedībā. Tā ir viena no visizplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm. Tā palīdz pedagogam iepazīt bērnus tiešās uztveres ceļā dabiskos apstākļos.

Šīs metodes grūtības ir galvenokārt tās, ka novērotājam jācenšas virzīt savu uzmanību uz tām pedagoģiskā procesa vai parādību pusēm un detaļām, kas atbilst novērošanas mērķim, vienlaikus aptverot visu pedagoģisko procesu. Kā pedagoģiskā procesa izpētes instruments novērošana ir efektīva, pastāvot nosacījumam, ka to izmanto ar citām pētīšanas metodēm.

Novērošanas metodika, tās uzbūve, sistēma, veidi, saturs un tehnika ir atkarīga no daudziem apstākļiem, bet galvenokārt no:

- pētāmās problēmas būtības un īpatnībām,
- pētījuma galamērķa un uzdevumiem,
- pētāmā objekta rakstura,

- apstākļiem, kādos atrodas pētāmais priekšmets un pētnieks,
- nodrošinātība ar palīglīdzekļiem,
- paša novērotāja pieredze,
- novērošanas kā pētīšanas metodes vietas citu metožu vidū dotajā pētījumā (Albrehta, 1998).

Pedagoģiskā novērojuma laikā pamatā tika iegūta informācija par bērna lasītprasmes līmeni pētījuma sākumā un beigās, taču novērošana deva arī plašu informāciju par pētāmās grupas bērniem un viņu lasītprasmi kopumā, tika iegūta informācija un veikts arī katra bērna raksturojums, kas saistāms ar bērna būtību un bērna būtības ietekmi uz lasītprasmi. Novērošana deva iespēja padziļināti pētīt pētāmās grupas bērnus viņu ierastajā pirmsskolas vidē.

2.2. Pētāmās grupas raksturojums un lasītprasmes novērtējums pētījuma sākumā

Pamatojoties uz teorētisko bāzi, tika formulēti lasītprasmi novērtējoši kritēriji un veikts lasītprasmes novērtējums pētāmās grupas bērniem. Katrs kritērijs tiek vērtēts 3 līmeņos – sācis apgūt, turpina apgūt un apguvis (prasmi pārvalda), katram līmenim piešķirot punktu skaitu, kas 2.tabulā norādīts iekavās aiz katra līmeņa.

2.tabula. Kritēriji un to līmeņi lasītprasmes novērtēšanai

Kritērijs	Kritēriju līmeņi		
	Sācis apgūt (1 p)	Turpina apgūt (2 p)	Apguvis un prasmi pārvalda (3 p)
Atšķir un nosauc skaņas	Nosauc pirmo skaņu vārdā, mācās nosaukt visas skaņas	Nosauc vārda pirmo un pēdējo skaņu	Nosauc visas skaņas vārdos
Lasa vārdus, īsus teikumus	Nosauc atsevišķas skaņas, zilbes, vārdus vēl nelasa	Lasa īsus – vienu un divu zilbju vārdus	Lasa vārdus un īsus teikumus
Izprot izlasīto	Lasa vārdus bez izpratnes	Izprot dažus vārdus	Izprot lasīto tekstu

Balstoties uz 2.tabulā apkopotajiem kritērijiem, pētāmajā grupā notiks daļēji strukturēta novērošana. Novērošana tiks veikta vairākas reizes, izspēlējot dažādas rotaļas un spēles, kuru laikā pētījuma autore veiks lasītprasmes novērtēšanu. Izstrādāto kritēriju mērķis ir iegūt visaptverošu informāciju par to, kā caur spēļu un rotaļu izmantošanu iespējama lasītprasmes apguves sekmēšana pirmsskolā 5-6 gadu vecu bērnu grupā.

Uzsākot pētījumu svarīgi gūt priekšstatu par pētāmo grupu un tajā iekļauto bērnu būtību, rakstura īpašībām un sākotnējo lasītprasmes līmeni, lai, balstoties uz sākotnējā novērošanā iegūto informāciju, pētījuma autore varētu veikt atbilstošāko spēļu un rotaļu izvēli. Tādējādi apkopojot bērnu personu lietās, E – klases žurnālā, sarunās ar grupas audzinātājiem, logopēdu un novērojumos iegūto informāciju, tika izveidots katra pētījumā iesaistītā bērna īss raksturojums pētāmā temata aspektā (skatīt 3.tabulu). Īpaši svarīgi ņemt vērā, ka lasītprasmes apguves process nevar būt uzspiests, garlaicīgs un neatbilstošs bērna vecumposmam un individuālajām attīstības īpatnībām. Lai bērnam būtu vieglāk iemācīties lasīt, ir jārada interese par šo procesu, tādēļ jāņem vērā bērna vecuma īpatnības un prasmes.

3.tabula. Pētāmās grupas raksturojums.

<i>Bērna vārds (vārdi ir mainīti)</i>	<i>Bērna vecums</i>	<i>Raksturojums</i>
ERNESTS	5 gadi	Gudrs un zinātkārs zēns. Iesaistās mācību procesā, neskaidriību gadījumā prot lūgt pedagoga palīdzību. Uzdotos darbiņus izdara līdz galam. Aktīva lasītprasmes apguve uzsākta salīdzinoši nesen. Mēdz jaukt burtus. Pret lasīšanu izrāda nepatiku.
MADARA	5 gadi	Klusa un kautrīga meitene. Mācību procesā iesaistās labi, prot patstāvīgi paveikt uzdotos darbiņus. Aktīvu lasītprasmi uzsākusi apgūt šajā mācību gadā, ātri apguva visus burtus un var novērot patiku pret lasīšanu.
KLĀVS	5 gadi	Ļoti komunikabls un draudzīgs zēns. Nodarbībās iesaistās, bet ātri zūd pacietība un ne vienmēr ir vēlēšanās. Lasa salīdzinoši lēni, sākotnēji pēta burtus un tad tos savieno „burtojoj”, mēdz jaukt burtus un izdomāt vārdu galotnes.
RALFS	5 gadi	Kluss zēns labu kontaktu spēj atrast tikai ar dažiem grupas biedriem. Bieži rotaļājas viens. Nodarbībās piedalās labi, prot un izdara uzdotos darbiņus, tikai bieži nav pārliecinās par izdarīto, tāpēc nepieciešamā pedagoga palīdzība, atbalsts. Uzsācis lasītprasmes apguvi šajā mācību, taču lasa salīdzinoši juceklīgi, un atzīst, ka nepatīk lasīt balsi.
MARTA	6 gadi	Ātra, strauja ļoti aktīva meitene. Nodarbībās iesaistās ar lielu prieku. Gudra un zinoša, bet grūtības ilgstoši nosēdēt uz vietas, ātri zūd pacietība. Pazīst visus burtus, lasa savienojot zilbes, izrāda interesi par

		dažādām spēlēm, kuras veicina lasītprasmi.
GABRIELA	6 gadi	Draudzīga meitene. Uzdotos darbus mēdz nepabeigt līdz galam, jo nespēj koncentrēties un ilgstoši noturēt uzmanību. Tad iespītējas, un atgriezies pie veicamā uzdevuma ir ļoti grūti. Lasa salīdzinoši labi, taču lasīšana ātri apnīk, it sevišķi, ja lasa vārdus, kurus neatpazīst uzreiz.
JĀNIS	6 gadi	Gudrs zēns. Ātri visu uztver un saprot, neskaidrību gadījumā prot ātri visu noskaidrot. Grūti pieņemt, ja veicamajos uzdevumos, kas nesanaik vai spēlēs, nākas zaudēt. Lasa labi un zilbju savienošanu ir apguvis. Var īsus tekstus pat lasīt priekšā citiem bērniem, patīk lasīt spēļu noteikumus.
MĀRTIŅŠ	5 gadi	Spītīgs un kašķīgs zēns ļoti daudz lietas grib darīt “pa savam”. Grūti uzklaut kritiku un aizrādījumus. Darbīnus reti izdara līdz galam, jo zūd pacietība. Labprāt dzīvojas arī viens. Lasīšana sagādā grūtības, neatpazīst visus burtus, tādēļ tos arī jauc. Mazs vārdu krājums.
NIKS	5 gadi	Draudzīgs un komunikabls zēns. Labi jūtas grupā, prot atrasts kontaktu ar visiem grupas biedriem. Patīk spēlēties kopā ar meitenēm. Mācību procesā iesaistās labprāt, interesē viss jaunais. Pret lasīšanu izrāda patiku un dara to salīdzinoši labi. Apguvis visus burtus, apguvis zilbju savienošanas tehniku un patīk lasīt skaļi.
ZANE	6 gadi	Draudzīga, prot atrast kontaktu ar visiem. Ļoti izpalīdzīga. Mācību procesā darbojas labi, ar uzdotajiem uzdevumiem galā tiek pati, bet neskaidrību gadījumā prot pajautāt arī palīdzību. Lasa labi, sāk lasīt salīdzinoši raiti un īsākus vārdus vairs nedala zilbēs, uzsākusi grāmatu lasīšanu un labprāt par tām stāsta.

Kopumā veicot bērnu raksturojumu, tika secināts, ka pētāmajā grupā bērnu prasmes, spējas un lasītprasme ir vērtējama, kā atbilstoša bērniem 5 – 6 gadu vecumā un sakrīt ar teorētiskajā literatūrā apskatīto bērnu pedagoģiski psiholoģisko raksturojumu.

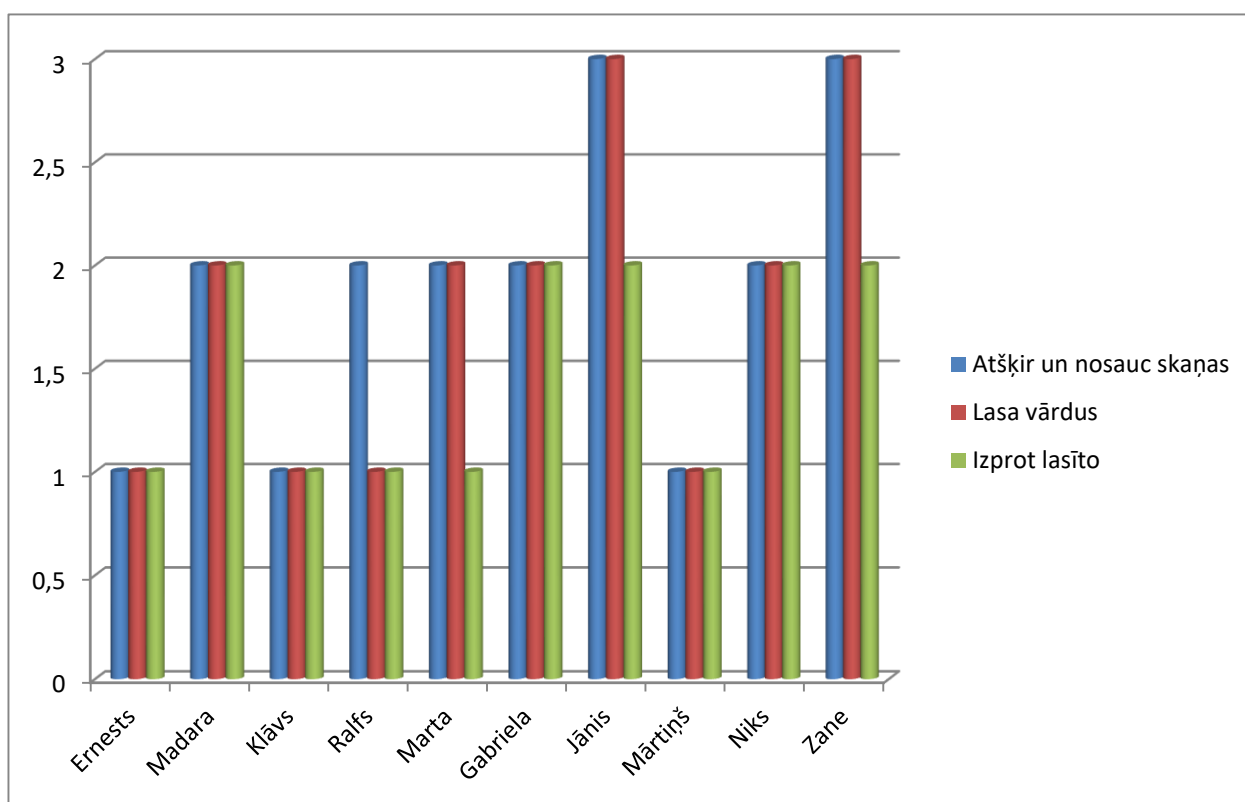
Pēc sākotnējās novērošanas tika veikts atsevišķs pētāmās grupas lasītprasmes novērtējums, kura mērķis novērtēt sākotnējo lasītprasmes līmeni.

Sākotnējais lasītprasmes novērtējums, balstoties uz izvirzītajiem kritērijiem, apkopots 4.tabulā., sākotnējai lasītprasmes novērtējums tika veikts, izmantojot 1.pielikumā apkopotās rotaļas, kuru mērķis pilnveidot bērnu vārdu krājumu par noteiktu tēmu, attīstot fonemātisko dzirdi, attīstīt un pilnveidot bērnu lasītprasmes iemaņas.

4.tabula.Sākotnējais lasītprasmes novērtējums pētījuma sākumā.

	<i>Lasītprasmes kritērijs</i>			
	<i>Atšķir un nosauc visas skaņas</i>	<i>Lasa vārdus</i>	<i>Izprot lasīto</i>	<i>Punkti kopā</i>
ERNESTS	1	1	1	3
MADARA	2	2	2	6
KLĀVS	1	1	1	3
RALFS	2	1	1	4
MARTA	2	2	1	5
GABRIELA	2	2	2	6
JĀNIS	3	3	2	7
MĀRTIŅŠ	1	1	1	3
NIKS	2	2	2	6
ZANE	3	3	2	8

Sākotnējā novērtējumā redzams, ka lasītprasmes līmenis pētāmajā grupā ir dažāds, ir bērni, kuri kādā konkrētā prasmē ieguvuši 3 punktus, kas nozīmē, ka bērns konkrēto prasmi pārvalda un tai ir nepieciešama nostiprināšana, savukārt pētāmajā grupā ir tādi bērni, kuri ir tikai uzsākuši noteiktu prasmju apguvi un prasmju līmenis novērtēts ar mazāko punktu skaitu – 1.

1.attēls. Sākotnējais lasītprasmes novērtējums

1.attēlā redzams, ka Ernestam, Klāvam un Mārtiņam sākotnējā lasītprasmes novērtējumā visos kritērijos prasmes novērtētas ar zemāko novērtējumu, kas nozīmē, ka šie bērni spēj nosaukt pirmo skaņu vārdā, mācoties nosaukt visas skaņas, tāpat šie bērni sāk apzīmēt skaņas ar burtiem un tālāk šīs zināmās skaņas sāk savienot zilbēs. Madarai, Gabrielai un Nikam, vērtējot lasītprasmi, pēc iepriekš noteiktajiem kritērijiem, visi kritēriji tika novērtēti ar 2 punktiem, kas nozīmē, kas visos attiecīgajos kritērijos bērni noteiktās prasmes turpina apgūt. Ralfs pētījuma sākumā turpina apgūt skaņu atšķiršanu un nosaukšanu, tajā pašā laikā sācis apgūt vārdu lasīšanas un izpratnes veidošanos. Marta uzsākot pētījumu turpina apgūt atšķirt un nosaukt skaņas, kā arī turpina apgūt lasīšanas prasmes apguvi, taču sākusi apgūt lasītā izpratnes veidošanos. Marta var lasīt zilbes, taču mēdz neatpazīt atsevišķas skaņas, kas traucē arī lasītā izpratni. Pētāmajā grupā ir divi bērni – Zane un Jānis, kuri ir apguvuši atšķirt un nosaukt skaņas, prot lasīt īsus vārdus, kā arī uzsākuši apgūt prasmi izprast lasīto. Abiem bērniem raksturīgi, ka tehniski lasot, mēdz neatcerēties izlasīto un tikai pēc atkārtotas lasīšanas spēj uztvert lasīto, ja vārds nav vizualizēts ar attēlu.

Kopumā lielākajā daļā pētāmās grupas bērnu turpina apgūt atšķirt un nosaukt skaņas, šie bērni mēdz jaukt atsevišķas skaņas vai atsevišķos gadījumos neatpazīt, taču, tā kā šie bērni mēdz jaukt skaņas, bērni nevar pilnvērtīgi lasīt vārdus un pamatā lasa vārdu, savienojot zilbes. Tāpat pusei bērnu ir zemākais lasītā izpratnes novērtējums, kas nozīmē, ka bērni uzsākot lasīt vārdus vai zilbes vēl nespēj izprast lasīto. Attiecībā uz lasītā izpratni, augstāko novērtējumu nav ieguvis neviens no pētāmajā grupā iekļautajiem bērniem. Tādēļ šiem bērniem būtiska lasītprasmes uzlabošana, lai attīstītu lasītprasmes apguvei nepieciešamās prasmes.

2.3.Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība

Empīriskā pētījuma laikā tiks izmantota pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, kura dos iespēju praktiski izmantot spēles un rotaļas lasītprasmes apguves uzlabošanā. Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā notiks vairāku spēļu un rotaļu iekļaušana pedagoģiskajā procesā, lai pārbaudītu empīriskajā pētījumā hipotēzi un pārlicinātos, kā caur spēļu un rotaļu elementu uzlabojas bērnu lasītprasme pirmsskolā. Pedagoģiskā izmēģinājumu darbība notiks 2 – 3 dienas nedēļā gan rotaļnodarbību laikā, gan individuālajās nodarbībās. Rotaļas un spēles tiks variētas un pielāgotas tematiem un attiecīgās dienas darba plānam pirmsskolas izglītības grupā.

Pēc sākotnējās novērošanas tika veikta pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, kura tika organizēta gan rotaļnodarbībās, gan individuālajās nodarbībās 2022. gada aprīlī un maijā.

Pētāmajā grupā tika izspēlētas 7 spēles un rotaļas, kuru mērķis bija veicināt lasītprasmes attīstību. Spēles bērniem valodas jomas centrā bija pieejamas nepārtraukti un bērni tās izmantoja arī brīvajā laikā no nodarbībām. Tā kā lasītprasmes līmeņi pētāmajā grupā ir dažādi, spēles rotaļas, kuras tiks izmantotas svarīgi izvēlēties tādas, kurām iespējams koriģēt grūtības līmeņus, lai pielāgotu tās bērniem ar dažādiem lasītprasmes līmeņiem.

Rotaļnodarbību laikā darbs tika dalīts apakšgrupās, lai uzmanība tiktu veltīta, pēc iespējas vairāk, katram bērnam, līdz ar to veicamie uzdevumi tika izpildīti precīzāk. Visas dienas garumā tiktu meklēta iespēja, lai ar katru bērnu varētu pastrādāt individuāli, nostiprinot nodarbību laikā spēlēto rotaļu vai spēļu elementus, tā pilnveidojot vēl neapgūtās prasmes vai nostiprinot jau apgūto prasmi.

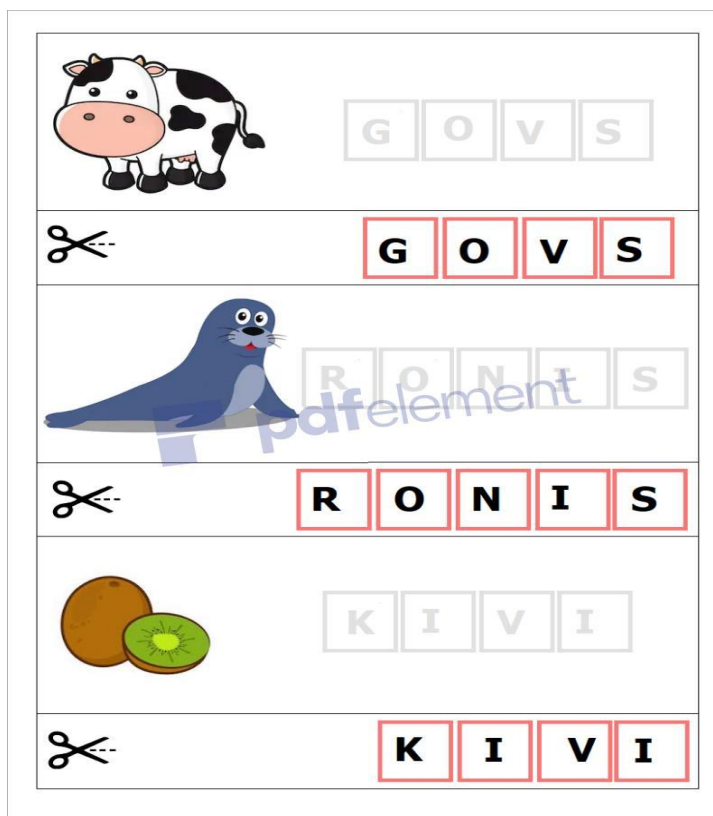
5.tabulā apkopotas pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā izmantotās spēles un attīstāmā prasme. Pamatā spēles tika izvēlētas, lai veicinātu skaņu nosaukšanu, atšķiršanu un vārdu tehnisku lasīšanu. Lasītā izpratne tika veicināta pārrunām ar bērnu, veicot bērnu uz sarunu par lasīto vārdu vai īso tekstu. Taču visas piedāvātās spēles tieši vai netieši attīstīja visus.

5.tabula. Pētījumā izmantotās spēles atbilstoši lasītprasmes novērtēšanas kritērijiem

<i>Spēle</i>	<i>Spēles mērķis un attīstāmais kritērijs</i>
Atrodi un izlasi	Sekmēt vārdu lasīšanu un saprast izlasīto (2., 3.kritērijs)
Skaņu loto	Spēles mērķis - sekmēt prasmi patstāvīgi atšķirt un nosaukt skaņas (1.kritērijs)
Vārdu aplis	Sekmēt vārdu lasīšanu un saprast izlasīto (2., 3.kritērijs)
Bilžu karuselis	Sekmēt skaņas apzīmēšanu ar atbilstošajiem burtiem (1.kritērijs)
Attēlu labirints	Sekmēt patstāvīgi atšķirt un nosaukt skaņas (1.kritērijs)
Zilbju karuselis	Sekmēt vārdu lasīšanu un saprast izlasīto (2., 3.kritērijs)
Burtu juceklis	Sekmēt skaņas apzīmēšanu ar atbilstošajiem burtiem (1.kritērijs)

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā tika izmantotas 7 spēles, kuras tika atlasītas, pamatojoties uz pētījumā noteiktajiem kritērijiem, spēles gaitā jāapgūst skaņu atšķiršana un nosaukšana, jāveicina vārdu lasīšana, kā arī, bērnam spēlējot spēli, jāattīsta lasītā teksta izpratne. Spēļu izvēles pamatā bija iepriekš noteiktās hipotēzes pieņēmumi – spēlēm jābūt tādām, lai spēļu saturs ir viegli uztveram, noteikumi skaidri, un vienkārši, spēles ir bērniem interesantas un tās iespējams iekļaut gan nodarbībās, gan brīvā laika nodarbēs.

Spēle “Atrodi un izlasi” izvēlēta ar mērķi sekmēt vārdu lasīšanu un saprast izlasīto, attiecīgās spēles uzdevums ir, izmantojot dotās kartiņas atrast katram attēlam atbilstošo vārdu un attiecīgo vārdu izlasīt balsī. Spēles paraugs 2.attēlā. Spēli iespējams realizēt dažādi, piemēram, vienā pusē kārtot attēlus un otrā vārdus, vai, savienojot attēlu un vārdus dot, uzdevumu pārbaudīt, vai attēlā redzamais sakrīt ar rakstīto u.tml. Lai veicinātu lasītā izpratni ar bērnu, pārrunā attēlus. Spēle pētāmajā grupā tika spēlēta gan nodarbībās, gan brīvajā laikā, kopumā tika fiksētas 12 spēļu izmantošanu epizodes. Bērni izrādīja interesi par spēli un labprāt spēlēja brīvajā laikā, taču to vairāk spēlēja tie bērni, kuri jau apguvuši vārdu lasīšanu.

2.attēls. Spēles „Atrodi un izlasi” paraugs

Spēles „Skaņu loto” mērķis bērnam veicināt skaņu nosaukšanas un atšķiršanas prasmes. Spēles uzdevums izmantojot dotās loto kartiņas nosaukt attēlā dotajam vārdam pirmo skaņu (skatīt 3.attēlu). Kartiņas spēles laikā tiek apgrieztas uz pretējo pusi un tiek izlozētas.

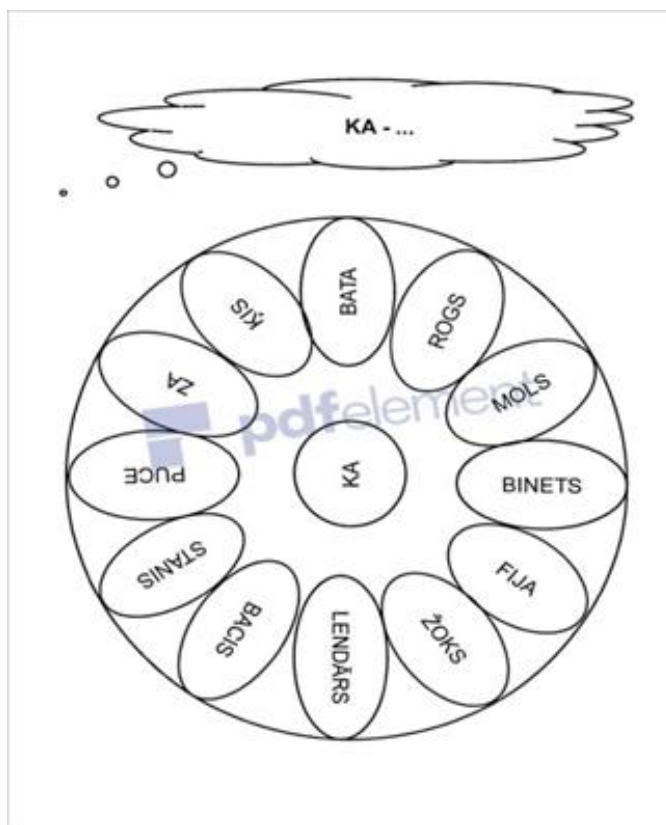
Atsevišķi bērni spēles laikā izdomāja arī savus noteikumus un piegāja spēles spēlēšanas procesam radoši, piemēram, Zane papildus vārdus grupēja pa teikumiem, piemēram, „puikam teltī spilvens”, vai „bērzs un kļava ir koki”, tādējādi Zane papildus šajā spēlē attīstīja arī valodas lietošanas prasmes.

 _ I V I	 _ P I L V E N S	 _ U I K A
 _ U L P E	 _ Ā Ņ O G A	 _ R A B I S
 _ E L M S	 E L T S	 _ O G U R T S
 _ Ē R Z S	 _ Ļ A V A	 _ E L L E
 _ A I V A	 _ K A P I S	 _ G U N S
 _ E N G U R S	 _ A L O N S	 _ Ā R Ī T E

3.attēls. Spēles „Skaņu loto” paraugs

„Skaņu loto” iespējams dažādot, piemēram, no vārda noņemot arī pēdējo burtu vai nepievienojot attēlu vārdam, kuram nav pirmā burta. Spēles sarežģītība pielāgojama lasītprasmes apguves līmenim. Šī spēle tika spēlēta visvairāk, jo bija saistoša visiem bērniem, gan tiem, kuri sākuši apgūt lasīšanu, gan tiem, kuri to apguvuši un turpina apgūt.

Spēles “Vārdu aplis” mērķis sekmēt vārdu lasīšanu un saprast izlasīto. Spēlējot spēli bērniem, tiek dots uzdevums, izmantojot zilbi dotajā apla vidū veidot dažādus vārdus, tos izlasīt, saliekot kopā zilbi ar vārda turpinājumu. Spēles paraugs 4.attēlā.

4.attēls. Spēles „Vārdu aplis” paraugs

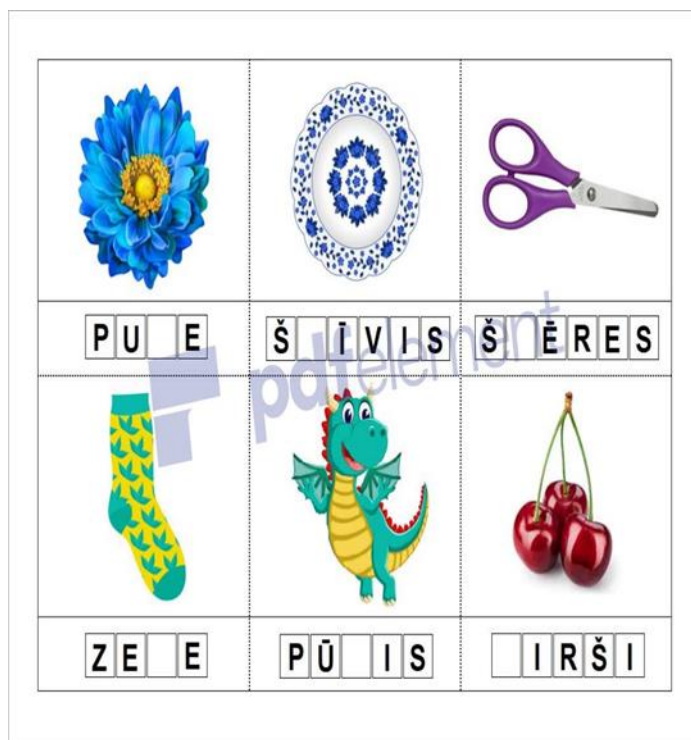
Attiecīgā spēle pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā pētāmajā grupā radīja vismazāko interesi, un bērni to atzina, kā grūti spēlējamu, tā tika spēlēta divas reizes. Pētījuma autore to saista ar to, ka attiecīgā spēle bija vienīgā, kurā netika dots attēls, pēc kura bērnam vadīties līdz ar to tiem bērniem, kuriem lasītprasme bija zemāka šī spēle, sagādāja vairāk grūtību un mazāku interesi. Bērniem attiecīgajā vecumposmā ir tendence vēl vadīties no emocijām un ja bērnam konkrētā darbība nerada pozitīvas emocijas bērns dabiski noslēdzas un neizrāda interesi par konkrēti veicamo uzdevumu. Lai bērnos radītu interesi, attiecīgā spēle papildināma ar attēliem, vai par katru izlasīto vārdu piemērojami punkti, kas radītu sacensību garu grupā un dažos bērnos vēlmi sacensties. Nākamā no pedagoģiskajā izmēģinājuma darbība piedāvātajām spēlēm bija “ Bilžu karuselis”, kuras mērķis bija sekmēt skaņas apzīmēšanu ar atbilstošajiem burtiem. Spēles pamatuzdevums tika noteikts - izmantojot sagatavotās bilžu kartītes, jānosauc attēlā attēlotā vārda skaņa un no piedāvātajiem burtiem atrod un izvēlas atbilstošo burtu izrunātajai skaņai. Spēles kartiņas paraugs redzams 5.attēlā.

 _aķis	k r h s	 _uns	r n s č
 _lamings	t g f n	 _aķis	ž z ļ a
 _irgs	ņ ķ z o	 _ilonis	z c š b

5.attēls. Spēles „Bilžu karuselis” kartiņas paraugs

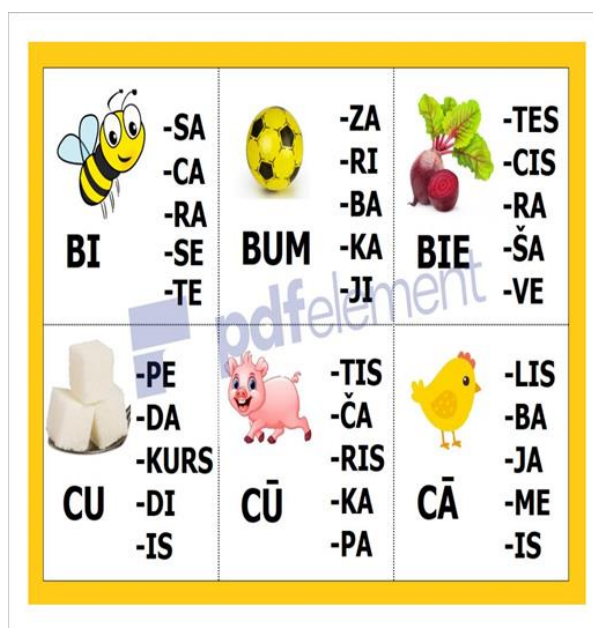
Spēles kartiņas iespējams dažādot tāpat, kā iepriekš aplūkotajām spēlēm, piemēram, izņemot vārdos vairākus burtus, vai burtu atrašanās izmantot laika atskaiti, kas patīk bērniem, kuriem spēlēs patīk sacensību elements. Šī spēle patika labāk tiem bērniem, kuri apguvuši visas skaņas un prot tās savienot, veidojot loģisku un salasāmu vārdu.

Līdzīgas uzbūves spēle, kā iepriekšējā tika izmantota arī spēle “Attēlu labirints”, kas pamatā tika izmantota, lai dažādotu spēļu klāstu. Konkrētās spēles mērķis - patstāvīgi atšķirt un nosaukt skaņas, ja tās iztrūkst attēlos redzamajos vārdos. Spēlei tika noteikts spēles uzdevums, izmantojot sagatavotās attēlu kartītes atšķir un nosauc skaņas vārdā, tās visas pareizi izrunājot, spēles kartītes paraugs redzams 6.attēlā. Spēle tika spēlēta vairākkārt un bērniem patika, jo, redzot vizualizāciju un vārdu saucot, pa burtiem vieglāk saprast, kura skaņa trūkst, lai gan pētāmajā grupā bija bērni, kuriem bija grūtības ar trūkstošās skaņas atrašanu, ja tā iztrūka vārda vidū.

6.attēls. Spēles „Attēlu labirints” kartītes paraugs

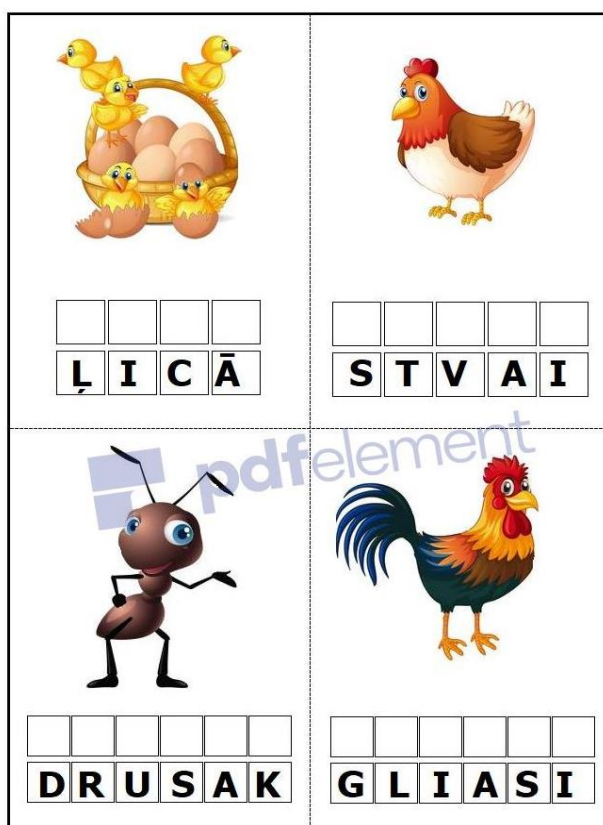
Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā tika izmantotas arī spēles, kuru pamata uzdevums ir zilbju ne tikai skaņu savienošana, tādējādi spēles “Zilbju karuselis” bija sekmēt vārdu lasīšanu un saprast izlasīto, kā spēles uzdevumu nosakot, izmantojot dotās kartiņas atrast katram attēlam atbilstošo zilbi un izlasīt izveidoto vārdu. Spēles paraugs redzams 7.attēlā.

7.attēls. Spēles „Zilbju karuselis” paraugs

Attiecīgo spēli tāpat, kā iepriekš aplūkotās iespējams dažādot, vadoties no bērna lasītprasmes līmeņa. Attiecīgā spēle patika tiem bērniem, kuri apgūst zilbju savienošānu, lai veidotu vārdus. Attiecīgā spēle arī tika spēlēta dažādos dienas gaitas brīžos, arī brīvajā laikā.

Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība tika noslēgta ar spēli “ Burtu juceklis”, kuras sekmēt skaņas apzīmēšanu ar atbilstošajiem burtiem, no tiem savienojot un lasot vārdus. Tādējādi, kā spēles uzdevums tika noteikts - izmantojot sagatavotās bilžu kartītes kārto burtus pareizā secībā, lai veidotos vārds. Vārdiem ir jāsakrīt ar attēlā dotajiem attēliem (skatīt 8.attēlu). Lai gan attiecīgajā spēle vārda daļas priekš netika dotas, bērni tieši par konkrēto spēli izrādīja lielāko interesi, to spēlējot arī brīvajā laikā, kas nozīmē, ka bērnu uzmanību piesaista attēliem bagātas, vienkāršas un vizuāli uztveramas spēles. Attiecīgā spēle tika gatavota uz cietāka materiāla, un katrs burts tika vārdā likts atsevišķi līdz ar to, bērns pats varēja viegli labot savu salikto vārdu, ja to salika nepareizi, papildus burtu likšana pa vienam palīdzēja bērnam vārdu „skaņot” pa burtam, izprotot sakarību, ka burti veido skaņas un skaņas veido zilbes, tālāk to tām veidojot vārdus.

8.attēls. Spēles „Burtu juceklis” paraugs

Kopumā pētāmajā grupā tika novērota interese par izmantotajām spēlēm pedagoģiskās izmēģinājuma darbības gaitā, būtiski, ka spēļu sarežģītību bija iespējams dažādot un mainīt, lai bērni apgūtu arvien sarežģītāku lasītprasmi.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā uzsvars tika likts un iepriekš noteikto kritēriju attīstīšanu, tādējādi vairākkārt tika veikts kritēriju novērtējums, lai vērotu iespējamo prasmju attīstības dinamiku.

Ernests sākotnēji saņēma zemāko novērtējumu pie attiecīgā kritērija, taču intensīvi strādājot prasmes uzlabojās un Ernests varēja nosaukt un atpazīt jau vairāk skaņas, kas palīdz Ernestam savienot skaņas zilbēs. Tāda pati situācija arī veidojās Klāvam, Ralfam un Martai, lai Martas rezultāts Attēlu labirintā un Zilbju karuselī atkal nokritās, kopumā rezultāts uzlabojās. Vairākiem bērniem – Madarai, Jānim, Nikam un Zanei rezultāti kopumā neuzlabojās, taču tika nostiprināta attiecīgā prasme, tomēr atsevišķās spēlēs tika vērojams arī zemāks rezultāts par kopējo novērtējumu, kas varētu liecināt par dažādiem aspektiem, piemēram, spēles bērnu neuzrunāja, vai neradīja bērnam interesi. Sākotnēji Mārtiņa rezultāts ir nemainīgs, taču pēc vairāku spēļu izspēles un Mārtiņš spēles spēlēja arī brīvajā laikā, Mārtiņa novērtējums stabili uzlabojies un Mārtiņš attiecīgo prasmes līmeni ir nostiprinājis. Tāpat bija vērojams, ka lielākajai daļai bērnu pie pirmajām spēlēm prasmju novērtējums ir zemāks, taču pie pēdējām prasme jau uzlabojusies, kas nav saistāms ar to, ka spēles palika vieglākas, bet ar to, ka bērni prasme tiešām uzlabojām.

Otrs kritērijs, kurš atsevišķi tika vērtēts katras spēles laikā bija – lasa vārdus. Ar vārdu lasīšanu konkrētā pētījuma laikā tiek saprasts, ka bērns sākotnēji savieno burtus zilbēs un pētāmajā grupā sākotnēji bija arī tādi bērni, tālāk bērns savieno zilbes, un augstākajā novērtējumā bērns jau spēj izlasīt vārdu to, nedalot zilbēs.

Lasīšanas tehnika pētāmajā grupā ir dažāda, taču grupā tika viens bērns (Zane), kura lasa vārdus bez dalīšanas zilbēs vai skaņās, taču vairāki bērni pēc intensīva darba uzlaboja savu novērtējumu sasniedza augstāko novērtējumu, piemēram, Jānis un Gabriela. Vairāki bērni uzlaboja savu prasmju novērtējumu par vienu līmeni uz augšu – Mārtiņš, Jānis, Gabriela, Marta, Ralfs, Ernests. Taču vērtējot apkopotos rezultātus vērojama arī tendence, ka prasme paceļas, taču pēc tam nokrīt atpakaļ iepriekšējā līmenī, piemēram, Madarai un Klāvam, kas saistās ar to, ka šiem bērniem nepieciešams ilgāks laiks, lai kādu apgūstamo prasmi nostiprinātu pietiekamā apjomā. Iespējamais risinājums varētu būt papildu darbs ar šiem bērniem ne tikai grupā, bet arī mājās. Pedagoģiskās novērošanas laikā tika novērots, ka Zane, Nika un Madara būtībā palika sākotnējā prasmes līmenī. Nika un Madaras gadījumā tas skaidrojams ar to, ka katrs bērns noteiktas prasmes attīsta dažādi un tā kā pētījuma periods ir

ierobežots laika posms, tas nenozīmē, ka pie intensīvāka vai garāka apmācību perioda, izmantojot spēles un rotaļas, rezultāts neuzlabotos. Jebkuram bērnam jānodod viņam nepieciešamais laiks prasmes apgūšanai un nostiprināšanai.

Trešais no pētījumā izvirzītajiem lasītprasmes vērtējošajiem kritērijiem tika noteikts lasītā izpratnes kritērijs, kas norāda uz to, vai bērns spēj sadzirdēt un izprast izlasīto tekstu, kas tieši vai netieši norāda arī uz lasīšanas kvalitāti, ja bērns lasa raiti, nedala vārdu, neizlaiž burtus, neaizstāj tos u.tml., tad arī lasītā izpratne ir daudz labāka un vērtējama augstāk.

Apkopojot novērtējums iespējams secināt, ka lasītā izpratni pētāmajā grupā izdevās veicināt visveiksmīgāk un prasmju līmenis uzlabojās visātrāk, taču iespējams, ja bērni lasītu tekstus, nevis vārdus, novērtējums būtu zemāks, jo tekstā saprast un saklausīt svarīgo ir krietni sarežģītāk, kā izprast spēļu kontekstā noteiktus vārdus un to nozīmi. Ernestam, Klāvam un Zanei teksta izpratne uzlabojās pie trešās spēles. Tiecībā uz Zani vērojama interesanta tendence, ka Zane lasa raiti, precīzi, salīdzinoši ātrāk par pārējiem, taču teksta izpratne sākotnēji nebija augstākajā līmenī, kas iespējams liecina par to, ka Zane tehniski lasa vārdus nepievēršot lasīšanai vērību par vārda jēgu un būtību. Pētāmajā grupā bija arī tādi bērni, kuru teksta izpratne palika nemainīgā līmenī, piemēram, Nikam. Pedagoģiskajā izmēģinājuma darbībā tika fiksēts, ka tiem bērniem, kuriem izpratne bija zemākajā līmenī (Ernestam, Klāvam, Ralfam, Martai, Mārtiņam) izpratni par lasīto vārdu, zilbēm u.tml. palīdzēja radīt vārdu vizualizācijas. Taču vērtējot kopumā no 10 pētāmajā grupā iekļautajiem bērniem lasīšanas izpratne uzlabojās 8 bērniem, kas ir 80% no kopējā bērnu skaita, tādēļ spēļu izmantošana pedagoģiskajā darbā palīdz uzlabot lasītprasmes iemaņas.

2.4. Lasītprasmes apguves izvērtējums pētījuma noslēgumā

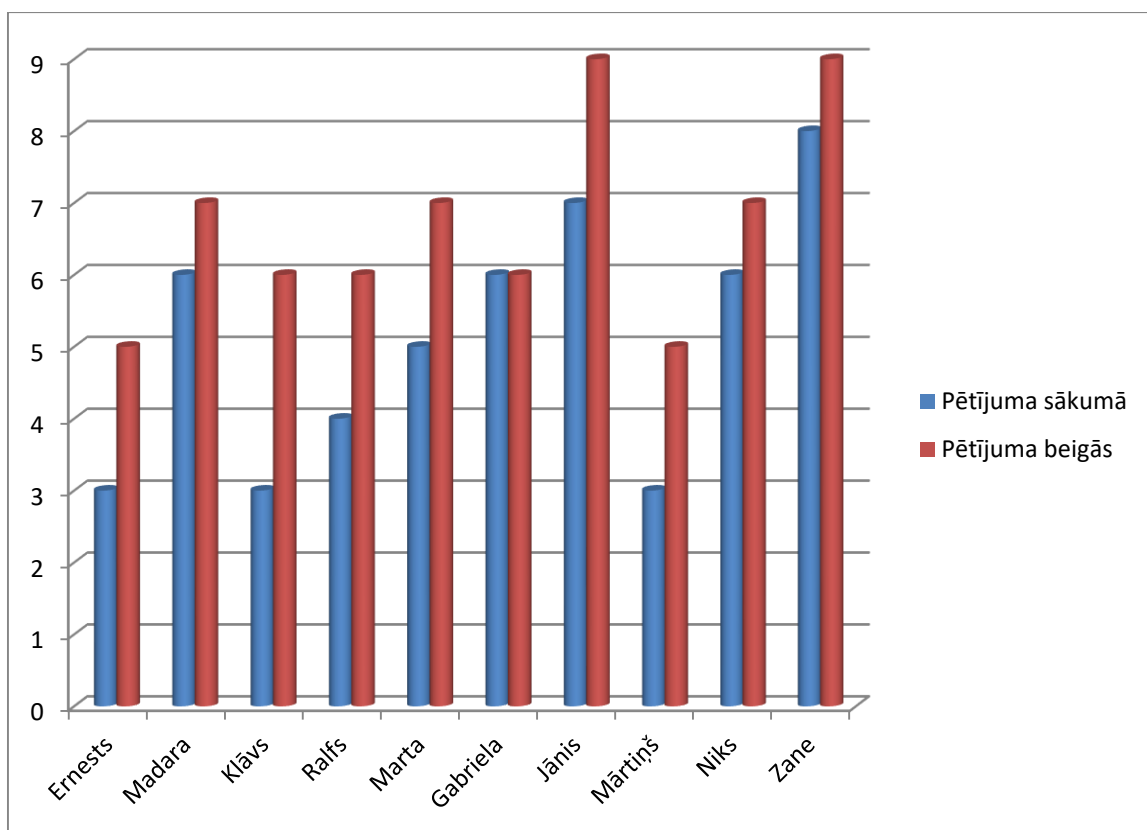
Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības veikšanas tālākajā pētījuma procesā tika veikts atkārtots lasītprasmes novērtējums atkārtoti, izmantojot 1.pielikumā iekļautās rotaļas, jo pētījuma autorei bija svarīgi veikt atkārtot novērtējumus tādos pašos apstākļos un izmantojot tos pašu metodiskos materiālus, kurus izmantoja uzsākot pētījumu, kas dod iespēju veikt precīzāku datu salīdzināšanu. Apkopotais novērtējums veikts 8.tabulā.

6.tabula.Lasītprasmes novērtējums pētījuma beigās.

	<i>Lasītprasmes kritērijs</i>			
	<i>Atšķir un nosauc visas skaņas</i>	<i>Lasa vārdus</i>	<i>Izprot lasīto</i>	<i>Punkti kopā</i>
ERNESTS	2	1	2	5
MADARA	2	2	3	7
KLĀVS	2	2	2	6
RALFS	2	2	2	6
MARTA	3	2	2	7
GABRIELA	2	2	2	6
JĀNIS	3	3	3	9
MĀRTIŅŠ	2	2	1	5
NIKS	3	2	2	7
ZANE	3	3	3	9

Apkopojot iegūtos datus, ir skaidri redzams, ka pētījuma beigās veicot atkārtotu novērtēšanu pētāmajā grupā ir divi bērni, kuri ieguvuši augstāko punktu skaitu – Zane un Jānis. Zane un Jānis atšķir un nosauc visas skaņas, tās nejauc un neaizvieto, abi bērni lasa vārdus tos, nedalot zilbēs, un izprot lasīto. Par lasīto spēj diskutēt un izteikties. Savukārt zemāko novērtējumu kādā no prasmēm tikai uzrādījuši divi bērni – Ernests un Mārtiņš. Ernestam vēl nesokas ar tehnisko lasīšanas procesu, un Ernests lasot vēl mēdz dalīt vārdus pa burtiem, savukārt Mārtiņš nedomā par to, ko lasa, un bieži jautājot – ko izlasīji, Mārtiņš atbild, ka nezina. Tādējādi Mārtiņa situācija vairāk jāuzlabo tieši uzmanība tam, ko Mārtiņš dara. Aplūkot novērtējumu redzams, ka, ja bērns atšķir un nosauc skaņas, tad bērns arī spēj lasīt vārdus, parasti sākotnēji tos dalot zilbēs, taču vēlāk arī lasot uzreiz. Atsevišķiem bērniem vērojama situācija, ka, uzlabojot vienu prasmi, uzlabojas arī pārējās, kas noteikti saistāms ar to, ka lasīšana ir gana komplicēts process, kurā ir nozīmē vairākiem komponentiem, kas konkrētā pētījuma ietvaros ir spēja atšķirt un nosaukt skaņas, lasīt, veicot praktisko darbību un izprast lasīto, kas kopumā uzskatāma, kā lasīt prasme.

Lai labāk būtu vērtējama spēļu ietekme uz bērnu lasītprasmi pētījuma nobeigumā, tika veikta datu salīdzināšana pētījuma sākumā un beigās, veicot salīdzināšanu no kopējā iegūtā punktu skaita, kas apkopota 9.attēlā.

9.attēls. Pētāmās grupas novērtējums dinamikā

Attēlā redzams, ka visi bērni uzlabojuši kopējo punktu skaitu, vērtējot visus kritērijus kopā, līdz ar to apkopjot, datus ir iespējams gūt apstiprinājumu iepriekš noteiktajai pētījuma hipotēzei, ka rotaļas un spēles sekmē lasītprasmes apguvi pedagoģiskajā procesā, ja:

- to saturs iekļauj lasītprasmes apguves uzdevumus;
- spēles un rotaļas ir pievilcīgas, interesantas un saistošas bērniem;
- pedagogs tās iekļauj dažādos pedagoģiskā procesa momentos dienas gaitā.

Taču vienam no bērniem (Gabrielai) pētījuma periodā lasītprasmes kopējais novērtējums palika nemainīgs, kas saistāms ne tik ļoti ar to, ka spēles, kā mācību metode nav atbilstoša, bet vairāk ar to, ka Gabrielai nepieciešams vairāk laika prasmju nostiprināšanai un Gabrielas raksturojumā tika konstatētas iezīmes, ka lasīšana nav saistoša Gabrielai - uzdotos darbus mēdz nepabeigt līdz galam, jo nespēj koncentrēties un ilgstoši noturēt uzmanību. Tad iespējamas, un atgriezties pie veicamā uzdevuma ir ļoti grūti. Lasa salīdzinoši labi, taču lasīšana ātri apnīk, it sevišķi, ja lasa vārdus, kurus neatpazīst uzreiz.

Par vienu punktu uzlabojās vairāku bērnu kopējais novērtējums – Madarai, Nikam un Zanei. Attiecībā uz Zani prasmju līmeni celt sevišķi augstāk nebija iespējams, jo gandrīz visos kritērijos Zane jau saņēma augstāko punktu skaitu, līdz ar to likumsakarīgi, ka uzlabojumu līmenis nav iespējams par vairākiem punktiem.

Ernestam, Ralfam, Martai, Jānim un Mārtiņam kopējais punktu skaits uzlabojās par diviem punktiem. Jāatzīmē, ka šiem bērniem kopumā uzlabojās interese par lasītprasmi, kas skaidrojams ar to, kas šie bērni, uzlabojot atsevišķus kritērijus, kļuva arī pārliecinātāki par sevi un savām prasmēm, kā arī spēļu un rotaļu forma, kā mācību metode šiem bērniem bija saistošākā.

Augstākais kāpums no sākotnējā novērtējuma vērojams Klāvam. Klāvam uzlabojumi bija vērojami visos kritērijos, līdz ar to uzlabojumi vērojami arī kopējā rezultātā. Tā kā Klāvs sākotnēji, nodarbībās iesaistījās labi, bet ātri zuda pacietība un ne vienmēr ir vēlējās darboties, arī lasīja salīdzinoši lēni, mēdza jaukt burtus un izdomāt vārdu galotnes, noslēdzoties pētījumam, šāds raksturojums uz Klāvu vairs nav attiecināms.

Kopumā ir skaidrs, ka *spēles un rotaļas ir 5-6 gadu vecu bērnu apmācību metodes pamats, taču ne vienmēr rezultāts ir redzams īstermiņā, jo katrs bērns attīsta prasmes savā noteiktā laikā un vietā. Lasītprasme ir sarežģīts prasmju kopums, kas prasa šīs prasmes apgūšanai īpaši daudz laika. Diemžēl ikdienā pētījuma autorei profesionālajā pieredzē nav iespēju tik pastiprināti strādāt tieši ar lasītprasmi, jo pirmsskolā apgūstamas arī citu jomu prasmes. Tā kā fonemātiskie procesi visstraujāk attīstās vecākajā pirmsskolas vecumā, jo tie ir ciešā saistībā ar bērna runas attīstību, ir būtiski attiecīgajā vecumposmā veltīt īpašu uzmanību lasītprasmes veicināšanai, lai bērns maksimāli kvalitatīvi sagatavotos tālākajām skolas gaitām. Empīriskā pētījuma laikā īpaši iezīmējās situācija, kad lasītprasmes apguves process nevar būt uzspiests, garlaicīgs un neatbilstošs bērna vecumposmam un individuālajām attīstības īpatnībām. 5 – 6 gadus veci bērni ir aktīvi, kustīgi un zinātkāri un mācās rotaļājoties. Bērni apgūst zināšanas, prasmes un veido attieksmes, kas ir nepieciešamas, lai veiksmīgi turpinātu mācības skolā, līdz ar to, izmantojot rotaļu un spēļu palīdzību, bērns apgūst valodu, gūst plašu attiecību un sociālo pieredzi, apgūst morāles normas, praktiskās un intelektuālās darbības veidus. Pieaugušo uzdevums ir radīt noteiktus apstākļus un priekšnoteikumus rotaļām un spēlēm, lai bērns tajās iesaistoties un darbojoties veicinātu lasītprasmi, kā arī sevišķi būtiski mainīt spēļu sarežģītību, lai bērns nemitīgi apgūtu arvien sarežģītākas un sarežģītākas prasmes, kas kopumā pozitīvi ietekmēs bērna attīstību.*

Secinājumi

1. Lasītprasmes apguve aizsākas jau pirmsskolas vecumā. Tā ir sarežģīts prasmju kopums, kas prasa no bērna piepūli un motivāciju. Bērnā jāapgūst prasme ne tikai atpazīt burtus un lasīt vārdus, bet arī saprast izlasīto, tādējādi īpaši rūpīgi jāizvēlas uzdevumi, kuri tiek izvēlēti par pamatu lasītprasmes apguvei.
2. Galvenais priekšnoteikums veiksmīgai lasītprasmei ir fonemātiskās dzirdes un uztveres attīstīšana. Tā ir lasītprasmes pamatā, un tās sekmēšana notiek visu pirmsskolas periodu. Fonemātiskie procesi visstraujāk attīstās vecākajā pirmsskolas vecumā, jo tie ir ciešā saistībā ar bērna runas attīstību, tādēļ pirmsskolā izmantojamo spēļu un rotaļu saturs balstāms tieši fonemātisko procesu attīstībai.
3. Lasītprasmes apguves process nevar būt uzspiests, garlaicīgs un neatbilstošs bērna vecumposmam un individuālajām attīstības īpatnībām. Lai bērnam būtu vieglāk iemācīties lasīt, ir jārada interese par šo procesu, ko veiksmīgi īsteno caur spēļu un rotaļu iekļaušanu pirmsskolas mācību procesā.
4. 5 – 6 gadus veci bērni ir aktīvi, kustīgi un zinātkāri un mācās rotaļājoties. Bērni apgūst zināšanas, prasmes un veido attieksmes, kas ir nepieciešamas, lai veiksmīgi turpinātu mācības skolā. Caur rotaļām un spēlēm bērni iepazīst apkārtējo pasauli un apgūst dažādas prasmes.
5. Ar rotaļu un spēļu palīdzību bērns apgūst valodu, attiecību pieredzi, morāles normas, praktiskās un intelektuālās darbības veidus. Pieaugušo uzdevums ir radīt noteiktus apstākļus un priekšnoteikumus rotaļām un spēlēm, lai bērns tajās iesaistoties un darbojoties veicinātu lasītprasmi. Rotaļām un spēlēm ir jābūt piemērotām bērna vecumam.
6. Lai sekmētu pirmsskolas vecuma bērna lasītprasmi, ikdienas nodarbībās būtu jāizmanto gan rotaļas, gan spēles, gan dažādi vingrinājumi. Rotaļas lasīšanas iemaņu apguvei, bērna vārdu krājuma aktivizēšanai un papildināšanai, kā arī spēles ar burtiem, skaņām un vārdiem, iekļaujamas bērnu ikdienā visdažādākajos dienas laikos un notikumos.
7. Novērošanas un pedagoģiskās izmēģinājuma darbības rezultātā tika, gūts apstiprinājums iepriekš izvirzītajai hipotēzei: rotaļas un spēles sekmē lasītprasmes apguvi pedagoģiskajā procesā, ja:
 - to saturs iekļauj lasītprasmes apguves uzdevumus;
 - spēles un rotaļas ir pievilcīgas, interesantas un saistošas bērniem;
 - pedagogs tās iekļauj dažādos pedagoģiskā procesa momentos dienas gaitā.

Priekšlikumi

1. Lai bērnam veidotos izpratne par lasīšanu, vecākiem jau agrā bērnībā jālasa priekšā grāmatas, lai bērns klausītos, tad kopīgi jāpārrunā izlasīto, jāapskata grāmatas ilustrācijas. Tas bērnam rada vēlmi uzzināt, kas rakstīts grāmatās un rodas pamatota vēlšanās iemācīties lasīt.
Gan vecākiem, gan pedagogiem izlasītie vārdi ar bērniem jāpārrunā, lai radītu izpratni par izlasīto.
2. Pedagogiem ar dažādu uzdevumu palīdzību liela uzmanība jāpievērš tieši fonemātiskajai dzirdei, un uztverei veicinot bērnos izpratni par skaņu atšķirību izrunātajos vārdos (piem. "lapa", "tapa"). Vecāki ikdienā varētu vingrināt bērnu fonemātisko dzirdi un uztveri liekot nosaukt skaņas vārda sākumā, vidū un beigās, atrast atbilstošus burtus un no burtiem salikt vārdus.
3. Vecākiem ar savu piemēru jārāda bērniem priekšzīme lasīšanā.
Pedagogiem jāizvēlas bērnu vecumam un interesēm atbilstoši vārdi, teksti un rotaļu elementi.
4. PII pedagogiem sadarbībā ar skolas pedagogiem jāvienojas par nepieciešamajām zināšanām un prasmēm, kuras bērnam būs nepieciešamas, uzsākot mācības skolā.
Pie tām arī pastiprināti jāstrādā ar 5 – 6 gadus veciem bērniem.
Noteikti būtu jāinformē vecāki par šīm nepieciešamajām zināšanām un prasmēm, sniedzot praktiskus ieteikumus to attīstīšanai vai pilnveidošanai.
5. Pedagogiem izvēloties jaunu spēli vai rotaļu strādāt pie tā, lai bērnus ar to iepazīstinātu, ieinteresētu, iemācītu ievērot noteikumus, lai spēle / rotaļa kļūtu par ikdienas mācību sastāvdaļu, kuru bērni prot pareizi izmantot tā, veicinot lasītprasmi.
Izveidot metodisko materiālu vecākiem ar bērnu vecumam atbilstošām spēlēm un rotaļām lasītprasmes veicināšanai.
6. Vecākiem būtu jāiesaistās bērnu lasītprasmes veicināšanas procesā un arī mājās jāspēlē spēles, jāiet rotaļās ar saviem bērniem, lai veicinātu lasītprasmes apguvi.

Literatūras un avotu saraksts

1. Adams, M. J. (1995). *Beginning to Read: Thinking and Learning about Print*. Massachusetts: A Bradford Book.
2. Albrehta, Dz. (1998). *Pētīšanas metodes pedagoģijā*. R.: Mācību grāmata, 104 lpp.
3. Alsberga, M. (2016). *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*. VISC
4. Anspoka, Z. (2008). *Latviešu valodas didaktika. 1. – 4.klase*. R.: SIA „Izdevniecība RaKa”
5. Auziņa, U. (2014). *Kas ir laba lasītprasme un kā to sākt veidot?*
<https://latviansonline.com/kas-ir-laba-lasitprasme-un-ka-to-sakt-veidot/>
[Aplūkots 29.02.2020.]
6. Baumanē, A. (1994). *Izrunā un raksti pareizi!* Rīga: Zvaigzne ABC
7. Bazens, T. (2008). *Efektīvas mācīšanās rokasgrāmata*. Rīga : Jāņa Rozes apgāds.
8. Birzniece, E., Šmits, T. (2015). *Lasītāpmācība. Rokasgrāmata vecākiem, kuru bērniem ir disleksija*. R.: LDB
9. Bistrova, I. (2016). *Jauc skaņas, nesaprot vārdus: fonemātiskās uztveres traucējumi bērnam*.
<https://www.delfi.lv/calis/enciklopedija/jauc-skanas-nesaprot-var-dus-fonematis-kas-uztveres-traucejumi-bernam> [Aplūkots 20.02.2020.].
10. Brūvere, L. (2016). *Vecumposmu īpatnības no 3 līdz 6 gadu vecumam – emocijas, sevis apzināšanās un draudzēšanās māksla* <https://www.mammamunteti.lv/articles/37137/vecumposmu-ipatnibas-no-3-lidz-6-gadu-vecumam> [Aplūkots 22.03.2020.].
11. Carroll, W. (1994). *Psychology of Language*. Thomson Brooks/Cole: Hardcover, 2nd edition.
12. Dreimane, S. (2009). *Kā iemācīt bērnam burtus. Lasītāpmācības autormetode*.
<https://www.mammamunteti.lv/articles/1135/ka-iemacit-bernam-burtus-lasitmacibas-autormetode/> [Aplūkots 17.03.2020.].
13. Dunn, O. (1991). *Beginning English with Young Children*. London, 127 p.
14. Elisone, D., Greja, Dz. (1996). *365 radošo spēļu dienas bērniem no 2 gadu vecuma*. R.: “Iljus”
15. Fulans, M. (1999) *Izglītības reformu virzieni*. Rīga: Zvaigzne ABC, 166 lpp.

16. Gathercole, S. (1998). *The development of memory. Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, No. 39, pp.
17. Geiger, J.F, Millis, K.K. *Assesing the Impact of Reading Goals and Text Structures on Comprehension. Reading Psychology*. 2004, p. 93-100.
18. Geske, A., Ozola, A. (2007). *Skolēnu sasniegumi lasītprasmē Latvijā un pasaulē*. R.: LU Akadēmiskais apgāds, 192 lpp.
19. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. R.: SIA "Izglītības soļi", 308 lpp.
20. Holzkamp, K. (1983). *Lernen. Subjektwissenschaftliche Grundlegung*. Frankfurt/Mein: Campus Verlag, 588 S.
21. Kaņepēja, R. (2012). *Ceļā uz skolu. Bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei*. R.: Zvaigzne ABC, 270 lpp.
22. Kauliņa A. (2013). *Integratīvā mācību metodika sākumskolēnu specifisku lasīšanas traucējumu mazināšanai*. Promocijas darbs. R.: RPIVA
https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/45267/a_kaulinas_disertacija.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Aplūkots 25.05.2021.]
23. Keyser, A. (2017). *Why is Reading Important?*
<https://www.worksheetcloud.com/blog/why-is-reading-important/> [Aplūkots 01.03.2020.]
24. Lasmanis A. (2010). *Mācību retrospektīvs raksturojums un perspektīva izglītības iestādē*
<https://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=517&chapterid=229> [Aplūkots 27.05.2021.].
25. Latviešu valodas vārdnīca (1987). D.Guļevskas red. Rīga: Avots, 853.lpp.
26. Makarevičs, V. (2008). *Sešgadīgo bērnu psiholoģiskās īpatnības*. Metodisko materiālu "Obligātās pirmsskolas un sākumskolas izglītības izvērtējums un pilnveides iespējas" izstrāde <https://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi> [Aplūkots 20.03.2020.].
27. Miesniece, A. (2014). *Klupšanas akmens pirmsskolniekiem ir lasītprasme. Ko atklāj lasītprasmju pētījumi* https://www.mammamunteti.lv/articles/25115/klupšanas-akmens-pirmsskolniekiem-ir-lasitprasme-ko-atklaj-lasitprasmju-petijumi/?accept_cookies=1
28. Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. R.: SIA „Izdevniecība RaKa”, 474 lpp.
29. Miltiņa, I., Pastare, S. (1995). *Pirmie soļi logopēdijā*. Rīga: Izglītības attīstības institūts.
30. Pavasare, I. (2018). *Kas jāzina vecākiem, audzinot 5 līdz 6 gadus vecus bērnus*.
<https://maminuklubs.lv/pirmsskola/> [Aplūkots 01.03.2020.]
31. Penaks, D. (1999). *Kā romāns*. Omnia Mea, 211 lpp.

32. Rogers, C.S., Sawyers, J.K. (1988). *Play in the lives of children*. Washington: National Association for the Education of Young Children, 135 p
33. Skramane, V. (2019). *Grūtie burti un kāpēc bērniem tos neizdodas izrunāt*. <https://www.mammamuntetiem.lv/articles/44055/grutie-burti-un-kapec-berniem-tos-neizdodas-izrunat/> [Aplūkots 17.03.2020.].
34. Schwartzman, H. B. (1985). *Child-structured Play: a Cross-Cultural Perspective*. *Play Interactions*. USA: Publisher Johnson & Johnson Baby, 11. – 18. p.
35. Schnitzler, C. (2008). *Bewusstheit und Schriftspracherwerb*. Deutschland: Georg Thieme Verlag KG.
36. Šēnveilers, R., Ptoks, M. (2001). *Foniatrija un pedagoģiskā audioloģija*. Rīga: Rasa ABC
37. Tefa, M. (2012). *Fonemātiskās dzirdes attīstīšana*. <http://www.lpii-saulite.lv/a1697/logopedu-sleja/fonematiska-uztvere/> [Aplūkots 29.02.2020.]
38. Tūbele, S., Vilka, I. (2016). *Spēle – pirmsskolas vecuma bērnu fonemātiskās uztveres sekmētāja*.
39. Tūbele, S. (2002). *Skolēna runas attīstības vērtēšana*. R.: SIA „Izdevniecība RaKa”
40. Tūbele, S. (2008). *Disleksija vai lasīšanas traucējumi*. Rīga: SIA „Izdevniecība RaKa”
41. *Vides zinātne* (2008). M. Ķļaviņa red. Rīga: LU apgāds, 599 lpp.
42. Волкова, Л. С. (2006). *Логопедия*. Москва: Владос.
43. Выготский, Л. (2005). *Психология развития ребенка*. Москва : Эксмо.
44. Эльконин, Д. (2004). *Детская психология*. М: Академия.
45. Эльконин, Д. Б. (1999). *Психология игры*. Москва.: ВЛАДОС, 358.c
46. Кушнир, Е. (2019). *Календарь развития ребенка: старший дошкольный возраст 5–6 летю*. <http://www.ya-roditel.ru/parents/base/> [Aplūkots 29.02.2020.]
47. *Bērns sešu gadu vecumā: no rotaļām līdz mācībām*. (2011). VISC. Informatīvs materiāls vecākiem.
48. *Lasīt mācīšana viegli un ar prieku*. (2015). <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/9a304671-a3d9-40f8-9e44-f8d5f659663e/REF-Handbook-LV.pdf> [Aplūkots 12.02.2020.]
49. OECD pētījums <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/oecd-petijums-latvijas-skoleniem-augstaki-rezultati-matematika-zemaki--lasitprasmee.a340439/> [Aplūkots 15.03.2020.]
50. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. (2000) Rīga: Zvaigzne ABC, 248 lpp.
51. *Pirmsskolas izglītības vadlīnijas* <https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/izglitibas-pakapes/pirmsskola> [Aplūkots 26.02.2020.]

52. *Pirmsskolas uzdevumi. Atbalsts izcilībai.* (2019). <https://atbalstsizcilibai.lv/lasit/lasit-uzdevumi/pirmsskolu> [Aplūkots 01.03.2020.]
53. *Psiholoģijas vārdnīca.* (1999). Rīga: Mācību grāmata, 157 lpp.
54. *Put Reading First.* The Research Building Blocks for Teaching Children to Read.
55. *Skola2030* <https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/izglitibas-pakapes/pirmsskola>

Pielikumi

Spēles lasīšanas iemaņu netīšai apguvei

„Jautrais labirints”

Mērķis: pilnveidot bērnu vārdu krājumu par noteiktu tēmu, attīstot fonemātisko dzirdi, attīstīt un pilnveidot bērnu lasītprasmes iemaņas.

Bērni (audzinātāja) izdomā sižetu par noteiktu tēmu, piemēram, „Dzīvnieki”, izvieto kartona figūras (mājdzīvnieki, savvaļas u.c.) brīvajos laukumos, klāt pieliek sloksnītes ar dzīvnieku nosaukumiem. Bērns ar metamo kauliņu uzmet kādu skaitli, tad par tik lodziņiem ar savu spēles figūru pārvietojas pa izvēlēto ceļu uz priekšu. Bērnam jāatrod sloksnīte ar dzīvnieka nosaukumu un jāizlasa vai jānosauc kāds cits vārds, kas sākas ar attiecīgo skaņu. Ja bērna vārda krājumā tāda vārda nav, tad to pasaka cits spēles dalībnieks vai tā nosaukumu sameklē „Dzīvnieku ābecē” (tajā alfabēta secībā uz katru burtu ir sakārtoti dzīvnieku nosaukumi). Spēlē var piedalīties no 2 līdz 4 dalībniekiem.

„Vārdi mājās”

Mērķis: mācīt saklausīt vārda sākuma skaņu, atrast atbilstošu burtu, pilnveidot lasīšanas iemaņas.

Spēle izveidota mājas formā, kurā ir vairāki stāvi un katrā stāvā – logu rinda. Katrā logā ir kāds priekšmets vai lieta. Klāt pievienota aploksne ar burtu komplektu. Ja uz katra attēla uzliek atbilstošu sākuma burtu, tad katrā loga rindā izveidojas vārds. Piemēram, pirmā stāva logos ir attēli: egle, zivs, irbe un saule, ja logos ieliek attēlu sākuma burtus, izveidojas vārds – EZIS.

„Iesim iepirkties”

Mērķis: attīstīt bērnos izpratni, ka arī ikdienišķās situācijās ir jāprot lasīt, veidot komunikācijas prasmes, attīstīt uzmanību un salīdzināšanas spējas.

Doti krāsaini zīmējumi, kur attēloti vairāki veikali un plauktos attiecīgas preces ar rakstītiem nosaukumiem (piemēram „Augļu un dārzeņu veikalā” ir ĀBOLI, BUMBIERI, ZEMENES, TOMĀTI u.t.t.). Veikalā speciālā plauktā ir novietotas sloksnītes tikai ar dārzeņu un augļu nosaukumiem, kas atrodas veikalā. Kad bērni izvēlējušies, uz kādu veikalu dosies, „pircējs” nosauc vēlamu preci, bet „pārdevējs” sameklē attiecīgo sloksnīti ar preces nosaukumu. „Pircējs”, saņemot preci, pārliecinās par tās atbilstību (salīdzina pēc parauga)..

„Dzīvais vārds”

Mērķis: attīstīt prasmi veidot teikumus un atbildēt uz jautājumiem, bagātināt vārdu krājumu, kā arī pilnveidot bērnu lasītprasmi viņiem nozīmīgās aktivitātēs, saistībā ar savu dzīves pieredzi.

Spēlē tiek izmantoti tematiski attēli un rakstīti vārdi (piemēram, bite, suns, puķe). Šie attēli un vārdi rosina bērnu vēlāk veidot teikumus. Spēli vada pieaugušais. Kad bērni izvēlējušies, ar jautājumu palīdzību audzinātāja rosina veidot arvien garāku teikumu.

Piemēram:

- Kas? (bērni izvēlas attēlu ar kaķi),
- Ko dara? (bērni starp piedāvātajiem darbības vārdiem meklē to, kas viņiem šķiet interesantāks, piemēram, viņi izvēlas, ka kaķis „lec”),
- Kur? (starp piedāvātajiem attēliem bērni izvēlas „koks”).

Tādējādi ir izveidots teikums: „Kaķis lec kokā”. Atkarībā no bērnu spējām, teikumi var būt no 2 – 6 vārdiem. Vēlāk šo spēli bērni var spēlēt patstāvīgi.

„Šifrs”

Mērķis: attīstīt spēju salīdzināt un atrast „tādu pašu”, pilnveidot lasītprasmes iemaņas, dodot iespējas bērniem spēlēties autonomi vai grupā, bet atbilstoši sev vajadzīgajam tempam.

Spēle sastāv no papīra loksniem, kas sadalītas „lodziņos”, katrā „lodziņā” ir kāds skaitlis. Bērni darbojas ar klucīšiem, kam vienā pusē ir skaitlis, bet otrā pusē ir burts. Katram skaitlim atbilst noteikts burts. Bērns paņem loksni ar skaitļu rindu. Pēc tam ir jāatrod tāds klucītis, kuram vienā pusē ir attiecīgais skaitlis. Tad, kad arī no klucīšiem izveidota skaitļu rinda, kas ir analoģiska skaitļu rindai, kas ir uz papīra sloksnītēm, bērns klucīšus apgriež otrādi. Tagad ir izveidojusies burtu rinda, kas veido kādu vārdu. (Piemēram, uz sloksnītes ir skaitļi: 1;2;1. Klucīšiem, kam vienā pusē ir „1”, otrā pusē ir „A”, bet visiem „2” atbilst „K” u.t.t. tādējādi šajā piemērā ir lasāms vārds „AKA”). Arī šo spēli var veidot par jebkuru tēmu. Bērni darbojas vai nu individuāli, vai pa apakšgrupām.

GALVOJUMS

Es, Sandija Sprinģe

Apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u.c. avoti norādīti literatūras u.c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u.c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Sandija Sprinģe

(vārds uzvārds)

(paraksts)

Datums: 01.11.2022

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs izstrādāts
(atbilstoši pasvītrot)

LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors Sandija Sprinģe
(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs Docente, Dr.paed., Inese Freiberga
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds,
paraksts)

Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums _____
(vērtējums) (vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)